

Lópótlók

Pizsamás paripák

Széles puszták büszke népe

A táltos paripa

A természet hangján – minden zöldfülű gyereknek

Azt hiszem, nincs olyan gyerek, aki ne akart volna lovat születésnapra, karácsonyra, vagy bármire – mindegy, mekkora, mindegy, milyen színű, csak ló legyen! A gyerekrajzok egyik leggyakoribb szereplője – a papa, mama, királylányok után – a ló. Népmeséink táltos paripájának népszerűsége töretlen napjainkban is, és ez nem véletlen. Velünk volt szinte az emberi időnk kezdete óta, együtt nőttünk bele a világba. Megérdemli, hogy egy egész lapszámot neki szenteljünk!

Mirtse Zsuzsa

Tartalom

Széles puszták büszke népe	2. oldal
Szamárságok	12. oldal
Fehérlófia és más mesék	14. oldal
Kirándulás Szilvásváradra	20. oldal
Pizsamás paripák	30. oldal
Zoo-LÓ-gia	36. oldal
Lópótlók	40. oldal
Széna, szalma	44. oldal

Cziffer György felvétele

A táltos paripa

Az ember már időtlen idők óta tart háziállatokat. A kutya, a kecske, a juh, a szarvasmarha nélkülözhetetlen társunkká vált. Szolgálják az embert testükkel, erejükkel, éberségükkel. Azután jött a ló. És megváltoztatta a történelmet.

Széles puszták

büszke népe

A táltos paripa

Az ókori görögök számtalan különös teremtmény létezésében hittek. Egyik volt közülük a kentaur, melynek négy lábú lótestéhez emberi felsőtest csatlakozik. Elmaradhatatlan fegyvere az íj, mellyel akár vágtazás közben is célba talál. Csakhogy a kentaur nem teljesen a képzelet szülötte. Európa egykori lakói valóban találkozhattak egykor ilyen vágató íjászokkal: a keletről érkező nomádok oly biztosan ültek a nyeregben, mintha ember és ló valóban összenőtt volna

Hogy mikor és hol kezdődött ez a csodálatos kapcsolat a két élőlény között, azt csak találgatni tudjuk. A legvalószínűbb, hogy Kelet-Európa és Közép-Ázsia végtelen pusztáin vált a ló háziállattá – talán nem is egy helyen, hanem többfelé, csaknem egyidőben. Erre látszik utalni legalábbis az, hogy mind Ukrajnában, mind Törökországban tömegével találtak meg a régészek a házasított lovak csaknem hatezer éves csontjait. Korábban sok vita zajlott arról, hogy tulajdonképpen mi tekinthető a házi ló őseinek, ma azonban már egyértelmű, hogy abban az időben Euráziában egyetlen vadló faj élt: az időközben kis híján kipusztult Przewalski-ló, egyedül

ez jöhet tehát számításba hátasunk felmenőjeként. A korábban feltételezett másik ős, a tarpán minden bizonnyal elvadult házilovak leszármazottja lehetett.

A távolságot megkapod

Házasítása kezdetén a ló elsősorban az emberek táplálkozásában töltött be fontos szerepet: húsát ették, tejét fejték, ahogy teszik azt Ázsia számos országában (például Mongóliában) a mai napig is. Ám az ember viszonylag hamar felfedezte, hogy a lóra fel lehet ülni: feltehetőleg az időszámításunk előtti harmadik évezred elejéről vagy a negyedik végétől származik az első olyan em-

Mén, kanca, csikó

A hím lovat csödörnek vagy ménnek, a nőstényt kancának, kicsinyét csikónak hívjuk. A csikó életkorát a fűvel mérjük: másodfű, harmadfű – aszerint, hogy hány éves, hányszor látta a legelőn a tavaszi fűsarjadást. A paripa eredetileg herélt mént jelent, de egyben pompás hátaslovat is, egykor ugyanis nagy termetük és jóindulatú természetük miatt a heréltek voltak a legkedveltebb hátasok. Az öreg, sovány lóra mondják, hogy gebe.

lék – egy iráni csontkarcolat –, amely lovast ábrázol. Léteznek ugyan más állatok is, amelyeket igába lehet fogni, sőt akár fel is lehet nyergelni, csakhogy ezek egyike sem olyan gyors és olyan jól irányítható, mint a ló. A ló megszerzésével tehát

De ló dolguk van!

Bár az istálló védelmet nyújt, a ló a szabad ég alatt érzi igazán jól magát: „barlangi ló” sohasem létezett!

Cseri György felvétele

az ember addig elképzelhetetlen sebességet érhetett el, s így úrrá lett a távolság felett.

4

Pénzt, paripát, fegyvert!

Az ókortól kezdve a ló egészen a huszadik századig, a harckocsik és repülőgépek feltalálásáig pótolhatatlan, meghatározó szerepet játszott az emberiség háborúiban, így nem túlzás azt állítani, hogy az egyik legjelentősebb történelemformáló erő volt. Lóvontatású harci szekereket már Mezopotámiában is használtak, Dzsingisz kán seregei lóháton ülve folytatták tártárjárás néven hírhedtté vált, félelmetes hadjárataikat, és persze az ősmagyarok is nye-

Kancatej

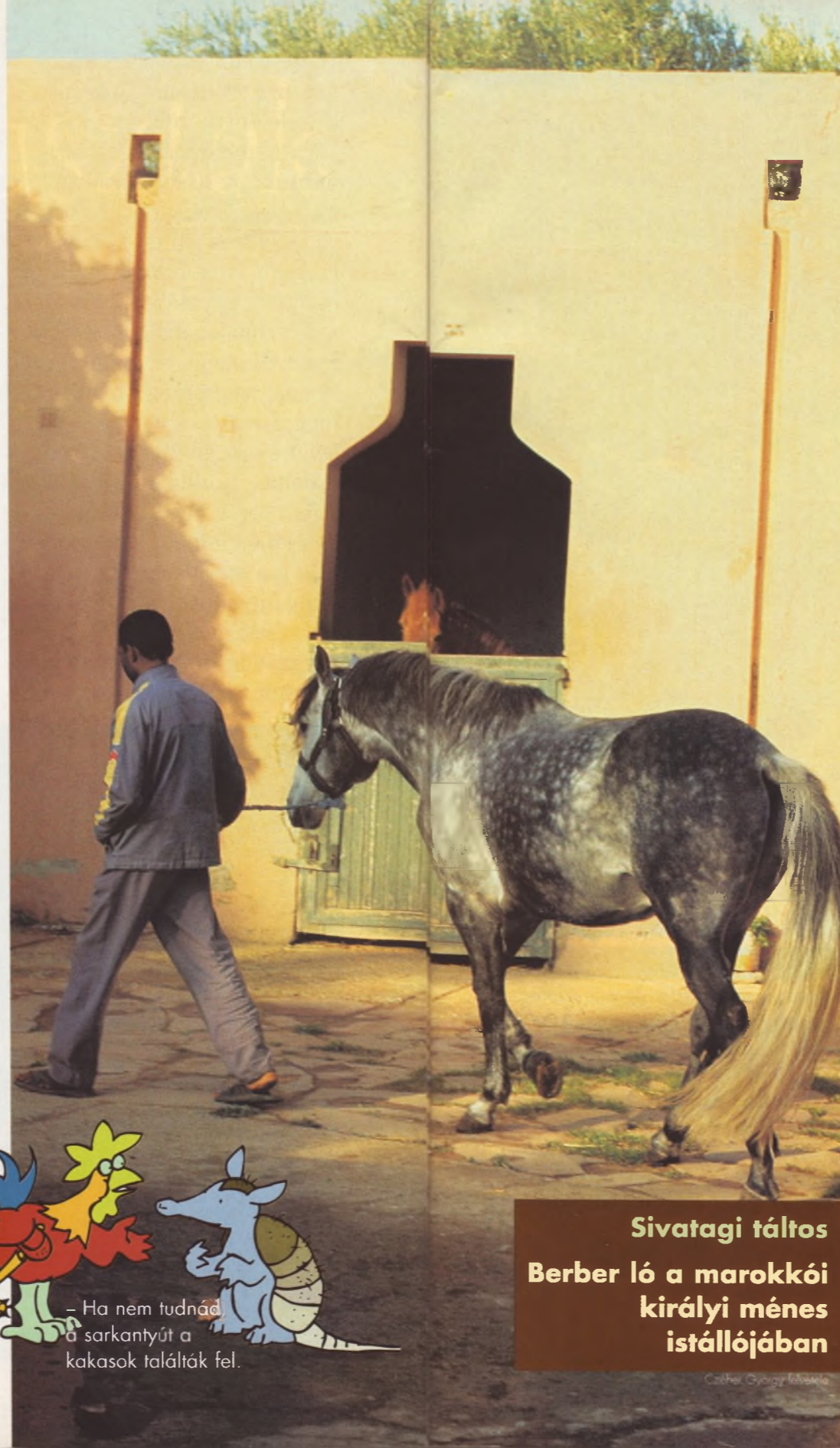
A lótej Ázsia egyes részein ma sem csak a kicsikó számára fontos táplálékforrás

regben érkeztek a Kárpát-medencébe. Később, a súlyosabb fajták kitenyésztésével a páncélos nehézlovasság lett a kor „csodafegyvere“, mely valósággal legázolta az ellenséget. A leghatalmasabb lovak a súlyos ágyútalpakat vontatták. Még az első világháborúban is jelentős lovasság vett részt. Nem csoda hát, hogy a ló a rang, a hatalom jelképévé vált, amit jól példáz a régi székely nemesi cím, a „lófő“ is.

A ló az emberért

Bármilyen sok kegyetlenséget követtek is el segítségével az emberek, a ló természetesen nem tehetett semmiről. Csupán szolgálta gazdáját, akár huszár vagy hadvezér volt az illető, akár szegény paraszt. Húzott szekeret, hintót, vagy ekét, hiszen egykor a szántás

– Ha nem tudnád a sarkantyút a kakasok találták fel.

Sivatagi tálto Berber ló a marokkói királyi ménes istállójában

5

Már nem a bányában dolgoznak Az alacsony, zömök shetlandi pónik ma a gyerekek kedvencei

kemény munkájának a neheze az igavonó állatoknak jutott. Vég nélkül forgatta körbe-körbe a malomkereket, bekötött szemmel, hogy el ne szédüljön, és a föld alatt vakulásig vontatta a csilléket Anglia szénbányáiban. Emellett persze az ember szórakozását is szolgálta, hiszen lóversenyeket már az ókorban is rendeztek, és a szép mozgású, tanulékony lovak mutatványaiban szívesen gyönyörködik a közönség a különféle parádékon vagy a cirkusz porondján. Manapság a lovak még a gyógyításból is kivesszik a részüket: testi és szellemi fogyatékos gyerekeknek adják vissza az élet örömeit, tejükét és vérsavójukat pedig a gyógyszeripar használja fel.

Kilóg a lóláb

De miféle állat is ez a csodálatos lény, amelynek országokat köszönhettek egykori hadvezérek, amelynek birtoklása valaha egyet jelentett a hatalommal és a gazdagsággal, s melynek nemes megjelenése ma is oly sok embert rabul ejt? A ló a páratlanujjú patások közé tartozik, ahová rajta és közvetlen családtagjain, a szamarakon, félszamarakon és zebrákon kívül még – bár ez némileg talán meglepően hangzik – az orrszarvúakat és a tapírokat sorolják. A lófélék lábain csaknem az összes ujj visszafejlődött: egyetlenegy maradt csak meg, a középső, amely viszont úgy megerősödött, hogy könnyűszerrel elbíri nemcsak a ló, de még a rajta ülő lovas súlyát is, és kemény pata borítja. Tökéletes alkalmazkodás ez a ke-

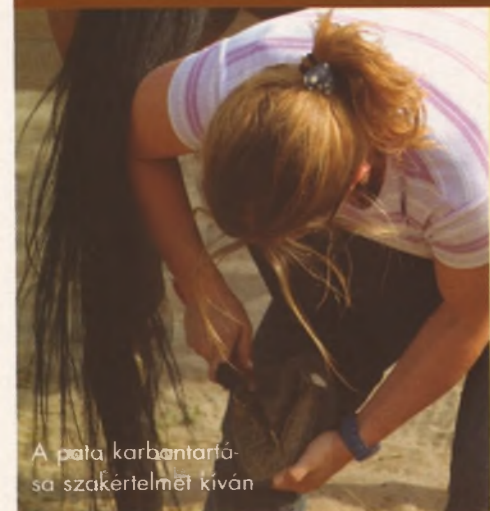

**Postakocsin érkezem!
Egykor fontos közle-
kedési eszköz volt,
ma már nosztalgia**

Miből van a lócipő?

A pata voltaképpen a ló körme, így természetesen, mint minden köröm, állandóan nő, és kopik is. A munkára fogott ló többet jár-ke, mint szabadon legrésző társai, ráadásul keményebb talajon, ezért a patái kiméltése érdekében megpatkolják. A patkó viszont a pata normális kopását is megakadályozza, ezért rendszeresen cserélni kell, s ezzel együtt a túlnőtt patát is le kell faragni. A patkolókovácsság igen fontos foglalkozás volt akkor, amikor az emberek túlnyomó többsége lovon járt. A patkót patkószegekkel rögzítik a pata vastag szarvanyagához, de olykor leesik, s az úton talált patkó a babona szerint szerencsét hoz. Nem minden nyelvben van ilyen szép, tömör és kedves szó erre a jellegzetes formájú, ív alakba hajlított vasdarabra, mint a magyarban: a német például „Hufeisen”, azaz „patavas”, az angol pedig „horse shoe”, azaz lócipő néven ismeri. Ma azonban már létezik igazi lócipő is, ami a patkót helyettesíti, de levehető, és csak akkor teszik fel a ló lábára, ha dolgozik, hogy „szabadidejében” a patáit természetes módon koptathassa.

A pata karbantartá-
sa szakértelmét kíván

Fogsora teljes, vagyis a redős zápfogakon kívül megvannak az alsó és felső metszőfogak, sőt a szemfogak is, bár ezek leginkább csak a csődörökön figyelhetők meg. A ló életkorára elsősorban a fogai állapotából lehet következtetni. Igen jó a hallása és a szaglása, de a látása sem gyenge. Szemei oldalt ülnek, így látómezeje széles: ez általában jellemző a növényevő állatokra, melyeknek folyvást figyelniük kell, hogy a

hátuk mögött nem leselkedik-e ragadozó. Jellegzetes vonása a lónak a sörény, amely a háziasított állatoknál (a fjord póni kivételével) vad rokonaikétól eltérően nem kefeszerűen felálló, hanem hosszú, lelógó, valamint a tövétől kezdve hosszú, dús szőrrel borított „lófarok”.

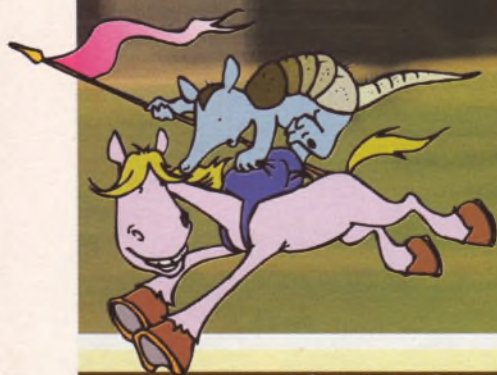
**Fekete Villám
A ló csodálatos moz-
gása még futószáron
is lenyűgöző**

mény talajon való vágózáshoz: mintha csak külön erre a célra kifejlesztett futócipőt viselne!

Kefesörény és lófarok

A ló növényevő, de a szarvasmarhától, kecskétől és juhtól eltérően nem kérődző állat. Fő tápláléka a fű, amelynek tápértéke alacsony, ezért a ló rengeteget legel belőle, hogy jólakjék, s ilyenkor bizony meg lehetőszen pocakosnak látszik.

Lószerszám

A ló megüléséhez és befogásához számos eszközre van szükség, s ezeknek is mind megvan a maguk neve. A ló szájába zabla kerül, ezzel irányítja (zabolazza) hátságát a lovas. A zablához kapcsolódik a kantár, mely a ló fejét körülvevő szíjakkól áll. A szekér elé fogott ló kantárjának fontos tartozéka a szemellenző, amely segít a lovat a helyes irányban tartani (mivel amerre nem lát, arra nem megy), és megakadályozza, hogy megijedjen a hátulról közelítő járművektől. A kantárhoz csatlakozik a szár vagy gyeplő, melynek végét a lovas, illetve kocsis a kezében tartja. Ha a ló éppen nem dolgozik, kantár helyett zabla nélküli kötőféket (fejzöt) tesznek rá: ez alkalmas a ló vezetésére vagy megkötésére, de legeltetni nem ajánlatos benne, mert ha a ló vakaródzik, a lába beleakadhat, ami balesetet okoz. A ló hátára kerül a nyereg, melynek elülső, kiemelkedő része, a kápa különösen a vadnyugati nyergeken feltűnő. A nyeret a ló hasa alatt a heveder rögzíti. A lábát a lovas a kengyelbe rakja.

Néha a círmos is nyeregben érezheti magát

Angol melegvér

Céltudatos tenyésztői munkával az ember a lónak számos fajtáját alakította ki. Léteznek úgynevezett melegvérű lovak: gyors mozgású, élénk paripák, melyeket főként hátságként használnak, és hidegvérűek: ki-mért léptű, higgadt „erőgépek“, amelyeknek fő feladata az igavonás. Talán a leghíresebb lófajta az arab telivér, amelynek tenyésztése a mai napig Mohamed útmutatása szerint történik, és egyedeinek

Verseny a javából!

A lovassportoknak és lóversenyeknek számtalan fajtája van. A galoppversenyen a zsoké a vágózó ló nyergében ül (vagy inkább áll), míg az ügetőn a ló kis kocsit húz, és nem vágózhat, csak ügetésben haladhat. Nem azonos ezzel a fogathajtás, amely nem sík pályán, hanem nehezebb terepen történik. Megerőltető, hosszú távú tereplovaglós-verseny a military, míg a díjugratóversenyen akadálypályát kell leküzdeni. A lovaspólo résztvevői hokibothoz hasonló szerszámmal ütik a labdát, a westernlovassportokon pedig még marhaterelésben is összemérik tudásukat a négy- és kétféle versenyzők.

származása a próféta saját lováig visszavezethető. Az arab telivérből kiindulva tenyésztették ki a másik legismertebb melegvérű versenylovat, az angol telivért. E tüzes vérű paripáknak természetesen nem sok hasz-

Spanyol szépségek
A cirkuszi lovasprodukciók a mének természetes viselkedésformáira épülnek, mint például a két lábra ágaskodás

nát lehetne venni a hűvös, északi szigeteken: itt a kevésbé elegáns megjelenésű, de szívós és kitartó, kis termetű póniknak nagyobb a becsülete. A legkisebb ma ismert törpe pónifajták csupán közepes kutya nagyságúak, a legnagyobb ló, az angol shire pedig több mint egy tonnát nyomó izomkolosszus, levesestányér nagyságú, bozontos patákon.

Amerikából – Amerikába

A lófélék fejlődésének kiindulási pontja Amerika volt, amely akkor még összeköttetésben állt Ázsiával, így a széles pusztákon a lovak egészen Európáig galoppozhattak. Később a két földrész elszakadt egymástól, és Amerikában a lovak ki-
 pusztultak, még mielőtt az őslako-

sok megismerhették volna őket. A későbbi indián lovak a spanyol hódítók elszabadult háta-
 9
 tasainak leszármazottai voltak, melyeket az indiánok a maguk sajátos, békés módszerével, különleges hangok segítségével szelídítettek meg, vagy pedig a fehérektől zsákmányoltak. Eleinte még szavuk sem volt a lóra: *jávorszarvas-kutya* néven emlegették, mivel jávorszarvas méretű volt, és kutya módjára szolgálta az embert. Az indiánokról tudjuk, hogy a szintén lovasnépként ismert

mongolok rokonai, mégis megdöbbenő, hogy rövid idő alatt milyen egyedülálló képességeket fejlesztettek ki a lóval való bánásmód terén.

Báder Gergő felvétele

**Adj egy puszit!
A lovak társas lények:
nem szeretnek egyedül
lenni, és kapcsolatukban
fontos szerepe van az
érintésnek, gyengéd
harapdálásnak és
nyalogatásnak**

Hála a lovaknak!

A gépjárművek elterjedésével úgy tűnt, hogy a lovak csillaga végképp leáldozott. Számuk rohamosan csökkent, hiszen az emberek már traktorral szántanak, repülőgépekkel harcolnak, a gabonát gépek cséplik ki, és a hintó, a fiáker legfőbb turisztikai látványosság-

számba megy a sok gépkocsi, autóbusz, villamos között. Napjainkban azonban az ember kezdi újra felfedezni a lovat. Persze kevesen vannak abban a helyzetben, hogy istállót építhessenek és saját lovat tarthassanak. A lótarthatás életforma, amivel nemcsak az élvezet, hanem tömérdek feladat is együtt

Házyon Gábor felvétele

Két lábbal öt lovat

A magyar nemzet számára mindig is nagyon fontos volt a ló; eredetmondáink, népmeséink is erről tanúskodnak. Kalandozó elődeink nyilait sokáig rettegte Európa, letelepedésünk után pedig a Hortobágy végtelen pusztája bizonyult eszményi helynek a lótenyésztésre. Az egykori csikósok lovasvirtusa és öltözete még ma is él, bár sajnos már szinte csak idegenforgalmi látványosság formájában. Talán a leghíresebb csikósmutatvány a „pusztaötös”, melyet két vágató paripa hátán állva, öt (sőt, olykor 12) ló kantárszárát marokra fogva hajt végre a lovas. Ez a produkció valójában egy osztrák művész, Adam Koch festményének ihletésére született meg. „Életre keltője” a nemrég elhunyt nagy lovas, Lénárd Béla volt. Emlékükre a produkciót Koch-Lénárd pusztaötösnek is hívják.

jár, a csutakolástól az istálló-takarításig, trágyahordásig. Egyre többen keresik fel viszont a lovasiskolákat. A gyerekek körében az állatok népszerűségét a ló biztos befutó az első öt

között, és ez rendjén is van így: a lónak az egész emberiség kultúrája, a magyarságé pedig különösen sokat köszönhet. Legyen bár póni, telivér, sörösló, csatamén, csengős csikó, rozzant gebe vagy táltos paripa – hálával tartozunk neki!

**Modern cowboyok
A westernlovas-
bemutatók sztárja a
pettyes indián ló, az
appaloosa**

Szamárság!

Szamárfül, szamárpad, szamárlétra – egyik sem éppen hízelgő kifejezés. A szamár neve az idők során szinte egyé vált az ostobaság fogalmával. A szamár talán valóban nem olyan kecses és elegáns, mint a ló, de hogy buta volna, az finoman szólva csacsiság!

Aki paripa hátán ül, könnyen beszélhet magas lóról azzal, aki szamaragol. Pedig ha létezik félreismert háziállat, az a szamár. Ostobának, csökönyösnek mondják, pedig nem butább a lónál, hanem éppen ellenkezőleg: sokkal megfontoltabb. Ha ostorral ütik, sem hajlandó vak-tában elindulni, de a sziklás hegyoldalak keskeny ösvényein, ahol a lovat minduntalan a lezuhanás veszélye fenyegetné, a csacsi biztos léptekkel cipeli a hátára rakott terhet.

Bogánccsal is beéri

„Megy a juhász szamáron, földig ér a lába” – írta Petőfi, hiszen a magyar juhászt egykor elképzelni is alig lehetett szamár nélkül. A szamár megtalálta a napi betevőjét a birkalegelelőn is, ahol az előkelő rokon csak az éhkoppot nyelte volna. Nincs ezen mit csodálkozni: fülesünk igazi otthonához, Észak-Afrika sivár tájaihoz képest a magyar Alföld maga a Kánaán. Hazájában, éppúgy, mint mifelénk, a szamár a silányabb, száraz, szúrós kóróval is beéri – így maradhatott fenn ott is, ahol igényesebb patásoknak aligha terem babér.

Viszi a keresztyét

A háziszamár a ma már kipusztult núbiai vadszamár jellegzetességeit viseli: tőle örökölte azt a kereszt alakú rajzolatot is a hátán, amely a legenda

Csácsi György felvétele

Szamárfül

A csacsi hatalmas fülei a melegben a párologtatást segítik

szerint Krisztus keresztyét idézi. A Megváltó életét a kezdetől a végig elkísérték a szamarak: ott voltak világrajövetelénél az istállóban, csecsemőként segítségükkel menekült Heródes katonái elől, és szamárháton vonult be Virágvasárnapkor Jeruzsálembe. Tény, hogy a szamárnak a bibliai időkben meghatározó szerepe volt a közel-keleti népek életében, és az is igaz, hogy szerény igénytelenségével, türelmével, kitartásával Jézus tanításainak megtestesítője is lehetne az állatvilágban.

Nem mindig szürke!

A köztudatban a „szürke szamár” kifejezés él, pedig a szamár színe a fehértől a barna különböző árnyalatain át a feketéig terjedhet, s a szeme körül olykor fehér „pápaszemet” visel. Míg a legkisebb fajták csak az ember derekáig érnek, addig a legnagyobb mérete a

lovakéval vetekszik. Manapság egyre többen fedezik fel a szamárban a kedves, igénytelen házasállatot. Csatákat nyerni ugyan nem lehet a nyergében, de hát manapság egyre kevesebb a hódítani vágyó hadvezér. Ami pedig a hozzá fűződő előítéleteket illeti, a csacsibarátok egyetlen szóval intézik el a dolgot: szamárság!

Csacsitaxi

A mediterrán országokban, különösen Görögországban még mindig az egyik legfontosabb közlekedési eszköz a szamár. Teherhordó és házasállat egyszerre, a turisták által sűrűn látogatott területeken pedig a taxi szerepét is ő tölti be. A helyi kisvárosok úttalan útjain szamarak cipelik a turistákat – természetesen fuvardíj fejében. A csacsik számára külön taxiállomásokat alakítottak ki, ahol a hosszúfűlű háts kibérelhető. Nem könnyű a tulajdonos dolga sem: ő nem ülhet fel a szamarára, hanem mellette lépdel, akár több tucat kilométert is megtéve a tikkasztó melegben.

Jankovics Marcell: Fehérlófia (népmese-illusztráció)

Fehérlófia és más mesék

Mitikus lovak a népmesékben, népmondákban és a néphitben

EGYIK LEGMAGYARABB TÜNDÉR- VAGY HŐSMESÉNK A FEHÉRLÓFIA TÍPUSCÍMET VISELI. A MESE KÖZPONTI ALAKJA A FEHÉR KANCA, MELY CSODÁS MÓDON TEHERBE ESIK, ÉS „HERKULESI”, NAPHÉROSZI FELADATOKAT VÉGREHAJTÓ FIÚ(KA)T SZÜL.

15

Az anya egy személyben az „egész világot” megtestesíti: az eget, közelebről a Tejutat, és a földet. A tej fontos szerepet kap e mesékben, hiszen tengelyükben kideríthetően a tejút-világfa áll. Annak odvában hozza világra fiát az állatanya, s ott szoptatja háromszor hét évig, s a fiúnak, aki olykor egy személyben Fanyűvő is, a tejútfa kidöntésével kell alkalmasságát bizonyítania (ismeretes egyébként, hogy a rénszarvas- és

lótenyésztő népek számára állataik teje fontos táplálék). Ahogy a fa kidől, úgy az anya is meghal; teje fogytán elfogy életerejé is. Mivel télen a természet tetszhalottként „alszik”, és a mesebeli kanca a fiáért életét adja, hófehérsége a halált is jelképezi. Van a Fehérlófia című mesének olyan változata is, amelyben a fehér ló az apa, s logikus is, hogy lovas népek lóapától származtassák magukat (figyelmet érdemel,

hogy a Csodaszarvas-mondában szereplő Hunor és Magor apjának neve éppen Ménrót).

Utazás a ló lelkén

Szibéria és Belső-Ázsia sámánhitű népei még ma is mutatnak be állatáldozatot. A leölt állat koponyáját és bőrét égre mutató állványra akasztják. Erre azért van szükség, mert a sámán is fára mászva társalkodik az égiekkel, s lélekben az „égig érő fán”, azaz a Tejúton felkapaszkodva, illetőleg az áldozati ló lelkén lovagolva jut fel a felső világba. A magyar néphit szerint az udvarra szökkenő fehér ló a telet (havat) és a halált jelent. Nyilvánvalóan úgy hitték, hogy a fehér szellemlő azért jön, hogy a haldokló lelkét a Tejúton a másvilágra vigye. Pogány eleink elhunyt előkelőik mellé rendszerint a halott egyik lovának lenyúzott bőrét is eltemették, benne a koponyájával és végtagjaival, nyereggel, lószerszámmal együtt. Nyilvánvalóan abban a hitben cselekedtek így, hogy az elhunyt lelke majd a ló lelkének a hátán kel át a túlvilágra.

Részlet a szerző Fehérlófia c. rajzfilmjéből

Részlet a szerző Ének a csodaszarvasról c. rajzfilmjéből

A parazsat evő paripa

A hősmesék mitikus szereplője az emberi tulajdonságokkal rendelkező táltosparipa.

Mesebeli táltos hátán csak a hőst tudjuk elképzelni, a sárkányt nem, pedig az is sokszor lóháton harcol – mégis lehet tudni, melyik ló „hol áll”. A sámánhitű népek képzeletét összevetve meséinkkel, fény derül arra, hogy a mesebeli rozzant gebe megetetése „eleven szénnel” és megmosdatása vagy megitatása tejjel jelképes megfeleltetése annak a szertartásnak, melynek célja a varázsdob használat előtti „felélesztése”. A dobot a tűz fölé tartják, hogy bőre megfeszüljön, és meghintik valamilyen áldozati itallal, lótenyésztők esetében például kumisszal: erjesztett kancatej-jel. A *dob* = *táltos* megfelelésről a nyelv is tanúskodik. A magyar sámánt, aki szintén dob-

bal varázsolt, révült, a mesebeli paripához hasonlóan táltosnak hívják. A dobbal *dobolunk*, a ló pedig *dobog* a patájával.

A lovon vett ország

Legismertebb lovas mondánk, a fehér ló mondája a XIV. századi Képes Krónikában maradt fenn. Az Erdélyben megpihenő honfoglalók vezérei elküldték Kund fia Kusidot kikémelelni a Duna menti részeket. Kusid elment Szvatoplukhoz, a tartomány morva fejedelméhez, majd a Duna vizéből megtöltötte kulacsát, perje fűből tömlőjét is megrakta, és a fekete földből is rögöket vivén megtért övéihez. Miután amazok meggyőződtek róla, hogy jó a föld, édes a víz, és a fű minősége is kiváló, Árpád visszaküldte Kusidot ama fejedelemhez, és földjéért küldtek neki egy nagy lovat bearanyozott nyereggel,

aranyos kantárral. Látván ezt a fejedelem, azt vélte, hogy vendég módra küldötték neki ezt a földért, és mondotta: „Legyen nekik, amennyit akarnak ezért az ajándékért!” Úgy tért vissza a hírmondó övéihez. Hallván Szvatopluk válaszát, Árpád népevel bevonult Pannóniába.

Fehér és szürke

A mondabeli eseményt a magyarok bejövetele részeként a Krónika illusztrálja is: Szvatopluk trónon ülve fogadja Kusidot, akinek térdeplő lovászja zablájánál fogva aranyos nyergű, nagy fehér lovat tart. Még egy fehér ló látható a képen: az, amelyiken Árpád ül. A fehér színű háta a fejedelmek, vezérek kiváltsága volt. A fehér ló küldéséről és a rajta szerzett földről szóló mondánk alapja egy ősi árja szokás lehetett: hódító célú hadjáratok indításakor a támadó fél fehér lovat hajtott maga előtt az ellenség területére. Ez a mozzanat a lovat mintegy a csodaszarvashoz hasonló, jelképes vezérállatnak mutatja. Míg a hagyományokon alapuló szaknyelv nem ismer „fehér” lószínt, csak „szürkét”, ami alatt viszont fehéret ért, addig a mitologikus példákban keveredik a kettő. Mennél távolabb esik példánk a „szürke hétköznapoktól”, annál inkább fehér a jelképes ló: „Szürkelófia” mese nincs.

Jankovics Marcell

KivágOlló

Lórokonság

Csíkos csoportok

Az alföldi zebra elterjedési területe Kelet-Afrikától Dél-Afrikáig terjed. Ménesekben él, egy csődör akár hat kancából álló háremet is tart. A kanca nélküli csődörök laza aggregéncsoportokba tömörülnek. Veszély esetén gyorsan menekülnek, ám ha a szükség úgy hozza, felveszik a harcot a ragadozókkal. A zebrát egy időben – mivel hasonlít a lóra – megpróbálták házasítani, ez azonban nem járt sikerrel. Manapság felnyergelt zebrával legfeljebb némelyik cirkusz porondján találkozhatunk.

Szamarunk öse

A vadszamarak a világ legritkább lóféléi közé tartoznak. A núbiai alfaj már szinte kipusztultnak tekinthető, s a szómáliai is jobbra már csak állatkertekben él. A természetben, Kelet-Afrikában alig maradt belőle. Nagyon hasonlít a házi szamárra, de kecsesebb. A még megmaradt vadon élő példányok leginkább kősvatagokban élnek. Keskeny patájukkal biztosan haladnak a kövek között. Szinte minden növényt, kórót elfogyasztanak, és akár napokig bírják víz nélkül. Kisebb csoportokban élnek.

Csak félig szamár

Akadnak olyan lófélék, amelyek se nem lovak, se nem szamarak. Ők a félszamarak, melyeket nem sikerült házasítani, noha azt tudjuk, hogy egyiküket – az onagert – egykor Kis-Ázsiában igavonásra és teherhordásra használták. Mivel felettébb harapós állatok, fejükre szájkosarat szíjaztak. A félszamarak Ázsia nagy füves pusztáit és félsivatagait lakják. Igen gyorsan és kitaróan futnak: rövid távon elérik a 70 km/órás sebességet, de a 45–48 km/órát akár hosszú távon is tudják tartani.

Zebra a hegyen

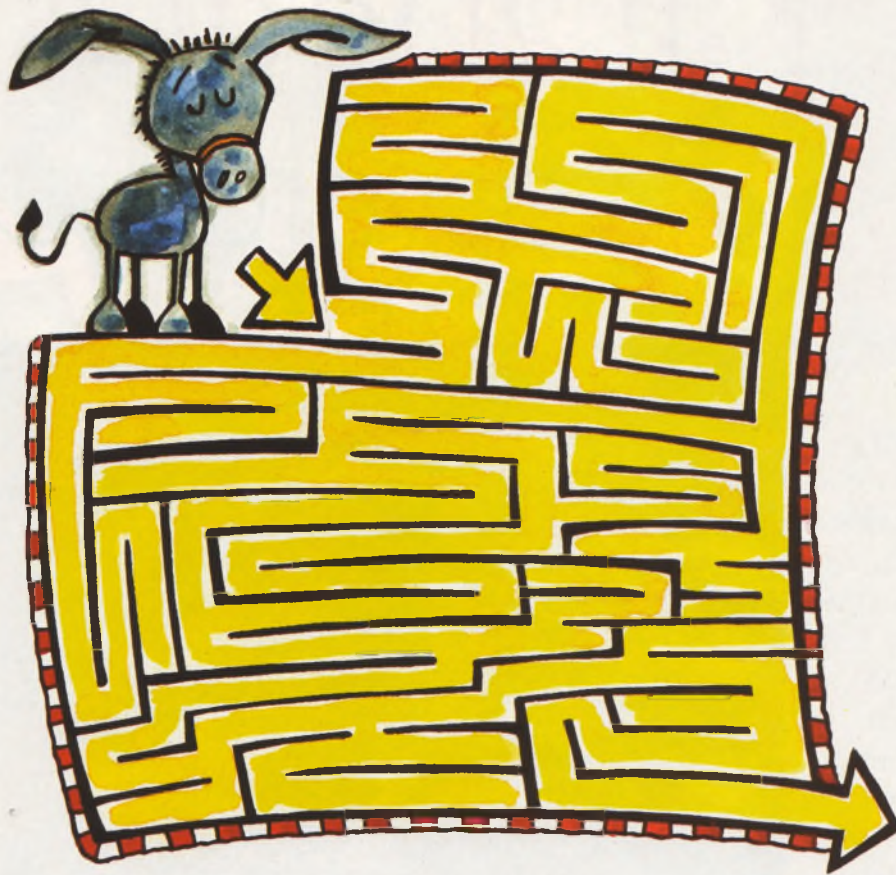
A hegyi zebra a legkisebb zebrafaj, marmagassága mintegy 120–125 cm. Dél-Afrikában, Namíbiában és Angolában él. Leginkább a hegyes-domboos vidékeken fordul elő, bár kisebb állományai megtalálhatók a füves szavannákon is. Patája meredekebb, magasabb, mint rokonaié, és keményebb is, hogy ne kopjon túl gyorsan a sziklás terepen. A ménest a vezérkanca vezeti, míg a csődör egyik feladata a csoport védelmezése. A hegyi zebra veszélyeztetett állatfaj.

Akár a vonalkód!

A Grevy-zebra nem csupán a legnagyobb zebrafaj, hanem egyszersmind a legnagyobb vadon élő lóféle is: testtömege elérheti a 450 kilogrammot! Csíkozata igen sűrű, ám hasa csíkmentesen fehér. Füle a szamáréhoz hasonlóan nagy. Kicsi, 4–14 fős csoportokban él, élőhelyén gyakran legelészik közösen az alföldi zebrákkal. A vízhez kevésbé kötődik, mint a többi zebra: száraz, félsivatagos területeken is előfordul. A vízért akár 60 centiméter mély gödröt is kapar a kiszáradt folyómederben.

Az igazi vadló

Az ázsiai vadló vagy más néven Przewalski-ló egykor egész Euráziában jelen volt, a Kárpát-medencében is előfordult. A kihaltak hitt fajt a XIX. században fedezték fel újra, de a később eltűnt utolsó természetes élőhelyéről, Mongóliából, illetve Kínából is. Az állatkerteknek köszönheti fennmaradását. Ma már szinte minden vadló a század elején befogott állatok leszármazottja, néhány példányt vissza is telepítettek Közép-Ázsiába. Hazánkban a Hortobágyon él és szaporodik egy nagyobb ménes.

Segíts a csacsinak megkeresni a labirintusból kivezető helyes utat!

A kacskaringós vonalra egy közmondás betűi vannak felfűzve. Azt, hogy hol kell elkezdened, és hogy melyik irányba kell haladnod, Neked kell kitalálnod. Hogy szól a közmondás?

Barangoló régi vágyát válthatta valóra, amikor nemes rokonainak ősi földjére látogatott. És amit ott talált, az messze felülmúlta minden várakozását.

Szilvásvárads nem egyszerűen egyike a Bükk-hegység tucatnyi erdővel körülvett falujának. Itt szerencsés közelségben található mindaz, amiért egy kiránduló felveszi a túrapatkóját. Régóta tenyésztnek itt lovakat, és már vagy 50 éve a kiváló lipicai ménesnek is ez az egyik magyarországi hazája. A Bükki Nemzeti Park erdősegei ragyogó kirándulóhelyeket rejtenek. A vaddisznóban, őzben és szarvasban gazdag környék már az ősembert is vonzotta, eszközeit a közeli Istállóskői-barlangban találták meg, tűzhelye innen került a Nemzeti Múzeumba. Itt folyik a Szalajka-patak, amely a Fátyolvízesésben természetes módon keletkezett mészkőlépcsőkön bukik alá. Kicsit lejjebb a friss patakvíz pisztrángokkal teli halastavakat táplál. A halakat pedig a falu számtalan étterme, vendéglője kínálja ízletes levesbe főzve, ropogósra sütve vagy egyszerűen csak füstölve.

„A csermely halkán zúgott”

A Szalajka-patak számtalan kis vízesés formájában zubog alá a festői völgyben

Kirándulás Szilvásváradra

A Millenniumi tanösvény

A kétkilométeres tanösvény kiindulópontja a Szalajka-patak melletti parkoló. Az út egy vadvirágos réten indul, hogy aztán az erdő árnyékában kapaszkodjon fel a tölgyeseken, bükkösökön át a kilátóig, amelyet az ezredfordulón építettek. Az úton húsz tábla segít megismerni az erdő és a környék élővilágának rejtett titkait. Van itt szó a kőzetektől és a talajtól kezdve a növényeken, gombákon át egészen az alacsonyabb- és magasabbrendű állatokig és szokásaikig szinte mindenről. A jól szerkesztett táblákat olvasva gyakran a felnőttek is belátják, hogy bizony van még mit tanulni. A jó másfélórás kaptatás jutalma a vörösfenyőből készült kilátó teraszáról nyíló páratlan panoráma. A fák koronája fölött a falu házain és a környező hegyeken-völgyeken túl tiszta időben a Tátra vonulatai is kirajzódnak.

21

Vonattal az erdőben

Szilvásváradon alkalom nyílik lovaglásra és kocsikázásra is, a község legjellegzetesebb közlekedési eszköze az erdei vasút. A nemsokára századik születésnapját ünneplő keskeny nyomtávú vasút egykor az erdészek munkáját könnyítette. Az erdészet hanyatlásával a vasút 30 kilométeres pályája is egyre olvadt, az eredeti gőzmozdonyok lassan megkoptak, és a vonatfütty elnémult a Szalajka-völgyben. Szerencsére az élénkülő turizmus újra életre keltette a kis-

Évszázados fakorong
Ezen az óriási, vén fa-
törzsen jó darabig el-
számolgathatod az év-
gyűrűket!

vasutat. Igaz, csak öt kilométe-
res vonalon, de megindultak az
utasszállító szerelvények, már
korszerű dízelmozdonyokkal.
A csodaszép erdei úton kanya-
rogva jutnak az utasok a Fát-
tyol-vízesés melletti rétre,
ahonnan a legtöbben a kényel-
mes sétát választva juthatnak
ismét vissza a faluba. Néhány
éve megszületett és menet-
rendszerűen közlekedik Szilvi,
a korabeli kinézetű gőzmoz-
dony. Üzembe állítottak egy
úgyszintén régimódi szalon-
kocsit is.

Milyen ló a lipicai?

A lipicai lófajta kitenyésztésére a Habsburg udvar adott megbízást. Az 1500-as években felmerült az igény egy erős testfelépítésű, ugyanakkor szilaj és ellenálló lóra. A tenyésztés Lipizzán kezdődött, innen az elneve-
zés. Magyarország területére csak a XIX. században kerültek az első lipi-
caiak. Tenyésztésük több helyen folyt, és ezek közül is utolsóként került
Szilvásváradra a ménes. Ma nagyjából 250 lónak ad otthont a környék.
A csikók fiatal korukat a Bükk-hegység kietlen, köves részén töltik, ahol kel-
lőképpen megedződnek. Ma a harctér helyett inkább a fogathajtásban
bizonyíthatják különleges tulajdonságaikat. A lovassportnak és a lipicaiak-
nak állít emléket az a kis múzeumi gyűjtemény, amelynek a grófi ménes-
istálló ad otthont.

Ne légy „erdő-kerülő”!

A vonatozást és a pizstrángva-
csorát senki sem felejtí el ki-
próbálni, de a Szabadtéri Er-
dészeti Múzeum szinte mindig
néptelen. Pedig csak néhány
lépésre van a Szalajka-völgy út-
jától! A Múzeum bemutatja az
erdészek életének minden fon-
tos mozzanatát. A fa kivágásá-
tól, szállításától a feldolgozás
különböző útjain át egészen a
késztermékekig minden látha-
tó itt. Az erdészek mellett ma-
gának a fának is emléket állít a
tárlat, egy-egy különlegesen
nagy vagy öreg törzssel. Erdő-
kerülés közben ne kerüld hát
el ezt a különleges múzeumot!

Augusztus 11., 19.00, ismétlés másnap 8.00, 13.00

A lovak birodalma – hódítók nyomában

Legyetek útitársaink egy költői utazáson, mely során szinte az egész Földet bejárjuk a lovak térhódításának nyomában! Bár a lovak a szívünket is meghódították, a lófélék ma élő fajai világszerte fennmaradásukért küzdenek. Egyetlen más állatfaj sem formálta olyan erővel az emberi történelmet, mint a ló, mely a háborúban hátasként szolgált, békében pedig civilizációnk épülését segítette, egész világunkat alakítva ezáltal. A lovak sikertörténete valójában néha megrázó és tragikus, néha erőt sugárzó, olykor pedig reményt keltő események sorozata. Életük titkainak felderítése felkészít minket arra, hogy betekinthessünk a lovak birodalmába.

Február 28., 20.00

A National Geographic Channel kérdései:

1. Hogy hívják a háziastított ló ősét?
2. Ismerték-e Amerika őslakói a lovat?
3. Mi a neve a görög mitológiában szereplő, félig ló, félig emberi lényeknek?

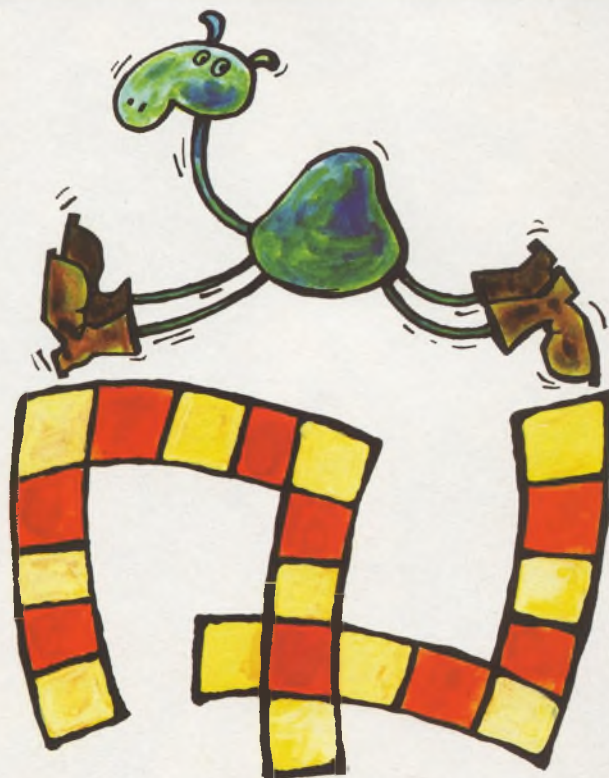
A válaszokat a 27. oldalon található nyereményszelvényen küldd el szerkesztőségünk címére!

A két kép között 12 apró
eltérést találsz.

Az itt található hat
afrikai országnévből
ötöt el tudsz helyezni
a minikeresztrej-
vényben. A hatodik
a teve úticélja.

BENIN, GABON,
GHÁNA, KENYA,
LÍBIA, NIGER

Keresztbe-kasul

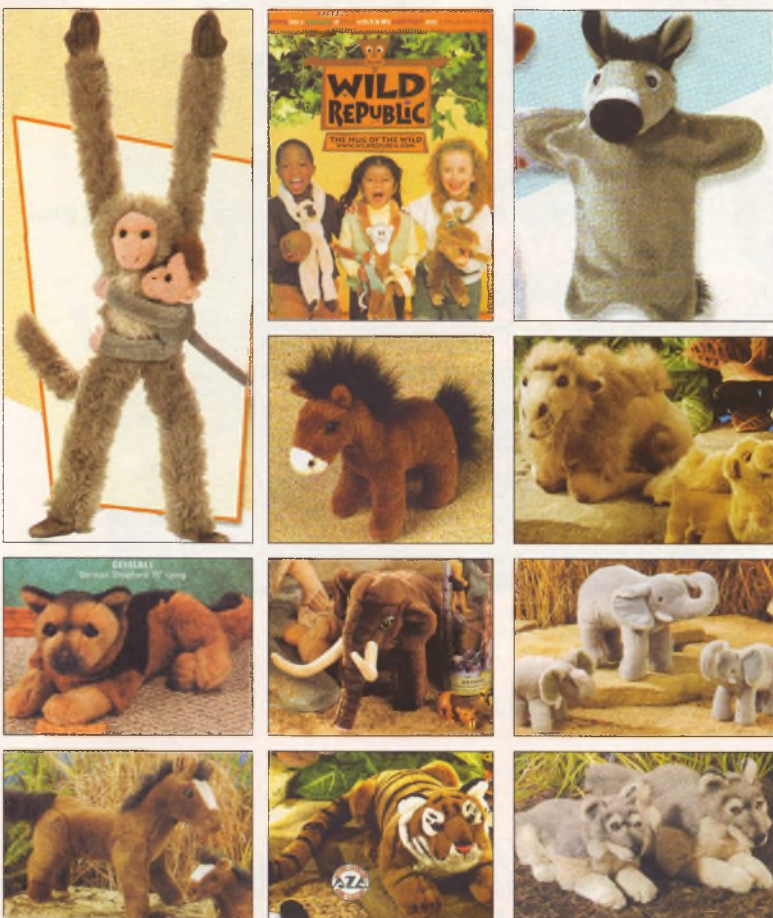
Műsoros videokazettát nyerhetsz!

Forgalmazza: Premier Média Kft, 1119 Bp, Fehérvári út 89-95. I/135.

Tel.: 205-3780, 203-6553

	NÉVELŐ	ERSZÉ- NYES MEDVE	NEMES- ASSZONY	NÉMÁN TŰZ!	TE, TI, ANGOLUL	NORMÁL ZENEI HANG	SZÉLEIN SZAB!	CSUKOTT	NORMÁL ZENEI HANG	MULAT- SÁGOS ARCOT VÁG	ÉNEKLŐ SZŐCSKA	ÁGNES- BECÉZVE	RAGA- DOZÓ MADÁR	
A MEG- FEJTÉS 1. RÉSZÉ	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	A
LÓPVA SZERZŐ	▶					BÁCSI- RÖVIDEN	▶		KEMÉNY HŰS JELZŐJE	▶				
A MEGFEJTÉS 2. RÉSZÉ						KÖZÉPEN ÖNTŐ!	▼		PÁRA!					
TULIPÁ- NOS FAN ...	▶			ALPROSI- TÓNÁK TART TELI CSA- PADÉK	▶		AZ OLASZ RTV FAL- KÖZÉP!	▶			ILONA- BECÉZVE HŰROS FEGYVE- RE VAN	▶		
ŰSMA- GYAR VEZÉR	▶				ŐZSÓDÓ- SZŰNYEG	▶						PÁROS GYŰK!	▶	
					VERS- CSENGŐ	▼						NÉTVÉGI!		
IGEN, NÉMETŰL	▶			KIS PATAK HULL A HÓ	▶				BEJÁ- RATTAL RENDEL- KEZŐ	▶				
RÓMAI 50	▶	ERIKA- BECÉZVE	▶						SAJNÁLNI KEZD!	▶		PARAT- LAN MOZI	▶	
		FÉLTH	▼									SZÓ MÖGÖTT ÁLL		
FAGY- LALT, NÉMETŰL	▶			MÉTER- RÖVIDEN	▶				ZSUZSA- BECÉZVE	▶			TOK BELSEJE!	▶
				MEG- ELÉGEL	▼								GYILKOL	
FÉLTŐ:	▶	ITT VAN, LÁM	▶			MATRÓZ- ITAL			BELSŐ SOR!	▶	ZŰZ	▶		
		EZRED- RÉSZE!	▼								INNEN MÁSHOVA	▼		
KÖRBEN CSAVAR	▶						BARÁT- SÁGTA- LAN	KÖZ- PONTI SPORT- ISKOLA	KÉRDŐ- SZŐCSKA	LÁMPÁT KIKAP- CSOL				
										NÉMÁN HŰLI!				
EME	▶			LÁTCSŐ	▶						FÉL FOLT!	▶		AMPER- RÖVIDEN
				TORZ TÜRPE	▼						FÖGKRÉM MÁRKÁJA	▼		VILMOS- BECÉZVE
LÁBVÉG:	▶	CSOMÓS	▶						PATÁS ÁLLAT	▶		AVULNI KEZD!	▶	
		A MÁJ TERMELI	▼						BORÓKA- PÁLINKA			MEGSZÓ- LÍTÁS		SZÁJAT SZÉLES- RE NYIT
A SZO- BÁBAN	▶				AMELY IDEG	▶				TŰMÍT	▶			
					ÉN... Ő	▼				GÉZ- DARAB!	▼			
IDŐSEBB FÉRFI	▶			A BALA- TON IS EZ	▶		OROSZ FÉRFINÉV	▶				FÉL LÁDA!	▶	
				FÉLBE!	▼		ÉJFÉL!	▼				EGYEM!		
	Z	▶									MELY DOLGOT?	▶		

Játsz velünk és nyerj!

NYEREMÉNYJÁTÉK-SZELVÉNY

(Ne felejtse el a hátoldalon az adatait kitölteni!)

27

NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!
A „VAD KÖZTÁRSASÁG” KÉRDÉSEI

1.
2.
3.
4.
5.

Műsoros
videokazettát
nyerhetsz!

(Kérdéseink a 23. oldalon található)

-
-
-

Írd a pontozott vonalra
a keresztrejtvény megfejtését!

A DISCOVERY CHANNEL
videokazettáját nyerheted!

-
-

Beküldési határidő: 2004. február 20.
Süni magazin, 1242 Budapest, Pf.: 455

Ha a következő kérdésekre helyesen válaszolsz, az itt látható gyönyörűséges állatokat nyerheted meg, a Wild Republic (Vad Köztársaság) jóvoltából.

Ha most nem volt szerencséd, megvásárolhatod őket a Budapesti Állatkertben.

1. Körülbelül hány évvel ezelőtt házasították a lovat?
2. Hol láthatás Magyarországon vadló-ménest és „pusztaötöst”?
3. Milyen lófajtát tenyésztnek a Budapesti Állatkertben?
4. Hogy hívják másképpen az egypúpú tevé?
5. Melyik zebrafajnak a legsűrűbb a csikozása?

- Igen, megrendelem a Süni magazint egy évre, 1 példányban 2160,- Ft-ért, megtakarítva 348,- Ft-ot
- Igen, megrendelem a Vadon magazint egy évre, 1 példányban 2580,- Ft-ért, megtakarítva 336,- Ft-ot
- Igen, megrendelem a Süni és a Vadon magazint egy évre, 1 példányban 4440,- Ft-ért, megtakarítva 984,- Ft-ot

Több példány megrendelése: Süni magazin példány, Vadon magazin példány

Öt példány feletti megrendelés esetén további kedvezményt biztosítunk; kérjük, hívja a szerkesztőséget!

- Tagja kívánok lenni a Süni Egyesületnek

Előfizetési kérdéseire szívesen válaszolunk a (36-1) 302 5832 telefonszámon.

Kérjük a kupont olvashatóan kitöltve küldje vissza a Süni és Vadon magazinok szerkesztőségének címére:

1242 Budapest, Pf. 455.

vagy a (36-1) 302-58 32 faxszámra.

E-mail: szerk@vadon.hu

A megrendelt magazint csak az ellenérték beérkezése után tudjuk biztosítani. A magazinok kéthavonta jelennek meg. Az árak csak belföldi kézbesítésre érvényesek.

A magazinok kiadója a visszaküldött adatokat marketingakciókhoz, promóciókhoz is szeretné felhasználni. Amennyiben ehhez nem járul hozzá, kérjük itt jelezze.

NYEREMÉNYJÁTÉK–SZELVÉNY

(Ne felejtse el a hátoldalon az adatait kitölteni!)

NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Kedvenc állatom:

Műsoros videokazettát nyerhetsz!

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Melyik cikk tetszett legjobban?

VIDEOKAZETTÁT NYERHETSZ

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Hol vásároltam meg a SÜNI-t?

tanító néninél újságárusnál előfizettem

Beküldési határidő: 2004. február 20.
Süni magazin, 1242 Budapest, Pf.: 455

Nyeredményhirdetés

ELŐZŐ SZÁMUNK HELYES MEGFEJTÉSEI:

A Wild Republic kérdései:

1. Százéves elefánt csak a legendákban létezik, a valóságban nem.
2. Az óriáskigyó életkorára a méretéből (és a növekedése mértékéből) lehet következtetni.
3. A tiszavirág lárvája három évig fejlődik a víz alatt.
4. A kutya életkoráról először a fogai kopása árulkodik.
5. Az óriás szárazföldi teknősök évszázadokig élhetnek.

A National Geographic Channel kérdése:

1. A jegesmedve az északi sarkvidéken él.
2. Általában magányosan vadászik.
3. Fő tápláléka a fóka és a hal.

A Kviziló feladványa:

Meg kell őrizni őket az utókor számára

Szerencsés nyerteseink:

A Wild Republic játékállatait nyerték:

Áts Gergő (Pécs), Czégel Renáta (Ócsa), Czifra Bernadett (Székesfehérvár), Dunai Balázs (Budapest), Holicska Marcell (Nagykovácsi), Kertesi Zsófia (Budapest), Noszkó Ágnes (Székesfehérvár), Turi Ádám (Cegléd), Victor Jankó (Nagyvisnyó), Zoltán Tünde (Szombathely)

A National Geographic Channel műsoros videokazettáit nyerték:

Barta Dániel (Mende), Fratnyek Gergő (Vízvár), Rempert Laura (Budapest)

A Discovery Channel műsoros videokazettáját nyerte:

Rideg Ákos (Páty)

Megrendelő neve (intézmény esetén a kapcsolattartó neve is):

Címe:

Telefonszáma: E-mail címe:

Ha a megrendelő neve nem azonos a kézbesítési címmel:

Kézbesítési név:

Cím:

Dátum: Aláírás:

Kérjük a megrendelőszelvényt olvashatóan kitölteni!

Párosítsd a tárgyakat a
kezdőbetűkkel!
Melyiknek nincs párja?

VIDEOFILM AJÁNLÓ

Kedvezményes árak a lap olvasóinak!

KUTYA ABC
AZ EMBER LEGJOBB BARÁTJA

**ÁLLATI
ATLÉTÁK**

A GEPÁRD
A LEGGYORSABB VADÁSZ

DINOSZÁURUSZOK
Már DVD-n is

**AUSZTRÁLIA
CSODÁI**

**EMBERSZABÁSÚ
MAJMOK**

AZ ESŐERDŐ SZELLEMEI
A FÖLDI PARADICSOM

**A VILÁG LEGŐRŰLTEBB
HULLÁMVASUTAI**

Discovery
CHANNEL

FEDEZZE FEL A VILÁGOT!™

©Discovery Communications Inc. 2003. Minden jog fenntartva.

Ha Ön az itt ajánlott videokazettákból minimum kettőt rendel, akkor az egyedi árhoz képest, az alábbi kedvezményeket veheti igénybe.

1 db	1590,- Ft
2 db	1290,- Ft/db
3 db-tól	1190,- Ft/db

A videofilmek megrendelhető:
www.premiernet.hu
Tel./faxon: 06-1-205-37-80
Telefonon: 06-1-205-37-81
Levélben: Premier Média
Multi Plaza Irodaház
1119 Bp., Fehérvári út 89-95.

A postaköltség az aktuális postai díjszabás szerint.

Pizsamás paripák

Zebrát mindenki látott már – ha máshol nem, legalábbis az állatkertben, vagy fényképen, esetleg az útburkolatra festve. Ez most viccesen hangzik, de egész komolyan: a zebra neve annyira egyet jelent a csíkossággal, hogy bármit, ami csikos, hajlamosak vagyunk összefüggésbe hozni vele

Zebradanió, zebrasüger, zebrapinty, zebramanguszta – csak néhány a számtalan állat közül, amelyeket azért neveztek el a zebráról, mert testük részben vagy egészében csikos. A jellegzetes, fekete-fehér sávok művészeket is megihlettek, azt azonban még ma sem tudjuk pontosan, hogy mire is jó ez a csikos „pizsama”.

A zebra és a rendőrség

Nincs két egyforma csíkozású zebra: mintázatuk éppoly egyedi, mint az ember ujjlenyomata. Az egyik közismert magyarázat szerint ez azért jó, mert a csoportokban élő állatok számára megkönnyíti egymás felismerését. Ez azonban valamennyi elmélet közül a leggyengébb lábakon áll: körülbelül olyan, mintha azt feltételeznénk, hogy az emberi ujjlenyomatot a természet kimondottan a rendőrség kedvéért hozta létre. A Przewalski-vadlovak mind köpött egyforma barnák, mégsem okoz számukra nehézséget társaik megkülönböztetése.

A patások szaglása kiváló, így a zebráknak sem kell a csíkokat számolgatniuk ahhoz, hogy felismerjék egymást.

Láthatatlan ménés

Meglepően hangzik, mégis életszerűbb ennél az a magyarázat, hogy a csíkozás a rejtőzködést szolgálja. Mielőtt azt mondanád, hogy a csíkok legföljebb az állatkerti rácsok mögött jelentenek rejtőszínezetet, jusson eszedbe a közmondás: „sötétben minden macska fekete”. A szavannán a rejtőzködés éjjel a legfontosabb, hiszen a nappal legelésző patások ilyenkor minden fedezék nélkül, a szabad ég alatt alszanak. Az egyszínű állatoknak, mint a

gnú, a félhomályban jól kirajzolódik a sötét árnya, a zebrának viszont csíkjai jóvoltából jóformán nincsenek is körvonalai. Állítólag a vérszívó rovarok is kerülnek, mert nem tartják biztonságosnak a leszállást a vibrálóan csikos felületen.

Nem kívánságműsor!

Közismert tény, hogy az eltérő színű felületek különféleképpen nyelik el a fénysugarakat: a fekete jobban felhevül a napon, mint a fehér. Ez a zebra csíkjaira is érvényes, ami azt is

Feketén-fehéren

Vajon a zebra fehér állat fekete csíkokkal, vagy éppen ellenkezőleg: fekete állat fehér csíkokkal? A válasz: van ilyen is, meg olyan is. Meghökkenítő esemény volt, amikor néhány évvel ezelőtt egy állatkertben született egy törpenövésű zebracsikó: az állat koromfekete volt, ugyanis a csíkozás kialakulása az embriónak az anyaméhben belüli növekedésével függ össze. Az alföldi zebra hasa alá pillantva azt láthatjuk, hogy ahol a csíkok véget érnek, az állat hasa fekete, míg a másik két faj, a hegyi és a Grevy-zebra hasa fehér. A legkülönbözőbb mintázata azonban az alföldi zebra sajnos már kipusztult alfajának, a kvaggának volt: csak a nyaka és feje volt csikos, a teste többi része barna.

könnyen jelentheti, hogy a fekete és fehér sávok között az eltérő hőmérséklet miatt légáramlatok jönnek létre, s ez a melegben hűti az állat testét. Hogy ennyi előny ellenére miért nem csikosak más, szintén hasonló életmódot folytató állatok? Nos, a törzsfajlás (vélhetően mutációkból (változásokból) indul ki, s a kiválasztódás csak ezután dönti el, hogy előnyös, vagyis életképes-e az új „modell”. Ha a szerencsés véletlen elmarad, az adott állatfajnak be kell érnie azzal, ami van. A szükség önmagában nem hoz létre új tulajdonságokat – ezen az alapon az embernek szárnya is nőhetett volna, végtére is igazán remekül ki tudnánk használni!

– Figyeld meg, az alföldi zebra hasa fekete!

Téli kísérletek

Jégvirágok – házilag

Régebbi időkben játszódo regényekben még sokat olvashatunk téli reggelekre jégvirágossá vált ablakokról, mára azonban már a dupla üvegű ablakok elterjedése óta jégvirágokkal nemigen találkozhatunk.

Ha gyönyörű nagy jégvirágokat nem is, de néhány kisebbet Te is előállíthatsz otthon magadnak. Keress egy nagy befőttesüveget, olyat, amelyiknek van csavaros teteje is. Melegítsd fel az üveget hajszáritóval 1-2 perc alatt, majd lehelj (ne fújj!) bele az üvegbe sokszor egymás után. Levegővételnél az üveg fenekét felfelé tartsd, hogy a meleg, páradús levegő ne szökhesse meg, és a száját próbáld minél jobban befogni. Ha már belefáradtál a lehelésbe, gyorsan zárd le az üveget, és tedd ki a hidegre. Akkor sikerülnek a jégvirágok, ha elég hideg van, bőven nulla fok alatt, az üveget fektetve helyezed el, és vigyázol, hogy ne süthessen rá a nap. Ha nincs elég hideg kint, a mélyhűtőbe is beleteheted (ha a szüleid nem bánják). Egy éjszaka, vagy 5-6 óra elteltével már megcsodálhatod a szép jégkristályokat. Ne feledd, hogy jégből vannak, és melegben hamar elolvadnak!

Nyomkeresés

Ha már mi nem is tudunk indián módra nyomot olvasni, a frissen leesett hó sokat segít abban, hogy egy kicsit gyakoroljuk a nyomolvasás tudományát. Próbáld meg bújócskázni még érintetlen hóban!

Ugye, nem kell sokáig keresned a többieket? Ha már megjegyezted, kinek milyen nyomot hagy a csizmatalpa, bújócskázatok egy közkedvelt parkban, ahol már lényegesen több nyom van. Próbáld megfigyelni, hogy az ott sétáltatott kutyák milyen nyomot hagynak, mennyire süpped be egy nagytestű kutyaé, milyen apró egy kisebb kutyaé. Ha szerencséd van, láthatsz macskát, verebet, varjakat, esetleg vadkacsákat, hattyúkat is a hóban járni, ugrálni, totyogni – mind más nyomot hagy.

Ha a vadállatok nyomait is meg szeretnéd figyelni, legjobb, ha az erdőben egy vadetetőt keresel, ott mindig sok vad mozog tél idején. A nyomok felismerésében több szakkönyv is segíthet, pl. a Kis Természetbúvár sorozatban megjelent Nyomkeresés a természetben című.

Madáretetők

Eléggé közismert tény, de azért szeretném felhívni a figyelmedet rá, hogy télen kis madaraink számítanak a segítségünkre! Egy madáretető felállítása az ablakod elé számodra is jó mulatság: sokkal többféle madarat tudsz megfigyelni közelről, mint azt egyébként tehetnéd.

Az etetőt házilag is elkészítheted: csak az a lényeg, hogy legyen tálcaszerű alja, ahol el tudod helyezni az eleséget, és teteje, hogy a magvak

ne ázzanak meg, a kettő közt pedig elég magas tér, hogy a madarak hozzáférhessenek.

Eledelként leginkább a napraforgómagot ajánlom, de a számotokra már nem értékes (pl. megkukacosodott) dióbélnek is nagyon örülnek kis vendégeid. Az etető elhelyezésénél arra is ügyelj, hogy a közelben legyen egy bokor, ami a ragadozó madarak ellen biztos védelmet nyújt. A verebeket se kergesd el! Ha nem szereted őket, figyeld meg viselkedésüket, barátkozz velük.

(Nézd meg a Vili, a veréb című rajzfilmet!)

Barátságos egérfogó

Télvíz idején az apró rágcsálók sem találhatnak elég eleséget maguknak, ezért gyakori, hogy behúzódnak a házak pincéjébe, melléképületeibe, hogy ott teleljenek át. Egy virágcserep (agyagcserep) és egy félbevágott, héjas dió segítségével te is kifoghatod a szüleidet, nagyszüleidet bosszantó egereket, anélkül, hogy megölnéd őket.

A fél dióval támaszd fel a cserepet úgy, hogy a dióbél a cserep belseje felé forduljon. Az egérnek a cserep alá kell állnia ahhoz, hogy a diót meg tudja kezdeni. Ahogy a diót lökdösi, az kigurul a cserep alól, a cserep lecsapódik, és a kisegér fogoly lesz.

Átlátszó műanyag zacskó száját óvatosan csúsztasd a cserep alá, húzd fel egészen magasra, hogy a cserep is bele

férfjen, és fogd össze a száját fölötté, hogy a tartalmát bele-rázhassad a zacskóba.

Csodáld meg a kisegeret, milyen apró orrocskája van, hogy mozgatja a bajuszszőreit, milyen hosszú a farka, milyen érdekesek a lábai stb. Kézzel ne próbáld megfogni, mert ijedtében csúnyán megharaphat! Figyeld arra, hogy a zacskóban elég levegő legyen és vigyázz, meg ne szökjön kis foglyod a lakásban. Hamarosan indulj el vele egy nem lakott, távolabbi terület felé, ahol aztán szabadon engedheted!

Összeállította: Fehér Emma, rajz: Buzay István

Megfigyelések az istállóban

Kifejezések nyomában

A lovak egymástól való megkülönböztetésére nagyon sok szép, régi szavunk maradt fent. Ezeknek a jelentése általában már nem ismert, azonban a külső bélyegek azonosítására még mindig használják őket. Ilyen pl. a fakó, pej, deres, sárga, almás stb., amiket a ló színének az azonosítására használnak, vagy a kesely, hóka, csillagos stb., amelyek a lovon előforduló jegyek megnevezései.

Nyomozz a szavak jelentései után a könyvtárban vagy az Interneten! Ha már sikerült kijegyzetelned az egyes kifejezések jelentéseit, látogass el egy lovardába. Ha csendben, nyugodtan viselkedsz, általában meg szokták engedni, hogy megnézezd a lovakat. Próbáld Te magad is megállapítani az egyes állatok színét, jegyeit. Le is ellenőrizheted tippjeidet: nézd a lovak névtábláit, ha pedig azon nincs feltüntetve a szín, bátran kérdezd a lovászokat, biztosan szívesen segítenek.

Mit üzen a ló?

A lovak is a testükkel fejezik ki hangulatukat, érzelmi állapotukat, mint bármelyik más állat, vagy akár az ember. Jól látható jeleket adnak le a fülükkel, farkukkal, nyakukkal, lábukkal, kimutatják társukkal szembeni ellenszenvüket vagy rokonszenvüket. Viselkedésüket, jelzéseiket

megfejtethed, ha egy szabadon legelő ménest hosszasan megfigyelsz. Pontosabb megfigyelési eredményeket kapsz, ha többször visszajársz ugyanahhoz a méneshez. Ne zavard az állatokat, legyél csendes megfigyelő. Ha eleget gyakoroltál, biztosan tudod párosítani az egyik oszlopban felsorolt viselkedésformákat a másik oszlopban szereplő jelentéseiket.

Egymás sörényének, bőrének nyalogatása	Játékra való hívás
Far mutogatása	Társadalmi kapcsolat létesítése
Konyuló fül	Neszre figyelés, éberség, érdeklődés
Fej, fark büszkén magasba emelése	Nyugtalanság, düh, rosszkedv
Megakasztás, taszigálás, harapás	Ingerültség, bosszúság
Fej rázása, fővetés, nyak rángása	Vetélkedés, rangvita
Erősödő farokcsapások	Izgatottság
Fülhegyezés	Álmos, fáig valaminek, megszegyenült
Orrt orrhoz tartó szimatolás	Burkolt fenyegetés, védekező jel
Farok magasra emelése	Barátság kinyilvánítása

Lószőr-ékszer készítése

A nomád népek legősibb ékszereinek alapanyagait természetes anyagok voltak: csont, szaru, lószőr. A lószőr-ékszerek a lovak farokszőréből készülnek. Ha más módon nem jutsz lószőrhöz, kérd meg a lovászokat, hogy fésüljék meg a lovak farkát, és a fésűn maradó szőrszálakat adják oda neked, hogy nekifoghass saját lószőr-ékszered elkészítésének.

Samponos mosás után borsónyi hajbalzsammal dörzsöld át a szőrszálakat, majd öblítsd át őket, hogy szép fényesek, és rugalmasak legyenek. Figyeld meg, hogy a ló szőrszála mennyivel vastagabb a Te hajszáladnál!

A lószőrlánc egyszerű elemével, a karika elkészítésével kezd a munkádat. Szükséged lesz egy kaptafára. Ehhez megfelelő egy bot (olyan vastag legyen, amilyen átmérőjű karikát szeretnél). A botot kérgezd le (elég belőle egy 10 cm-es darabka), bicskával faragd egyenletesre a felszínét, és vágj bele egy nem túl mély, hosszanti árkot. A lószőrszálát csavard 6–10-szer a fa köré: ez fogja alkotni a karika testét. E köré kell függőlegesen sok-sok hurkot csinálnod. Az ároknál kezd el a munkát, úgy, mintha egyszeres csomókat kötél a karikatest köré. Az árok segít átdugni a szálát a karikatest alatt. Ha elfogyott a szálad, bujtasd el a hurkok között a végét, és folytasd egy újabb szálal. Aprólékos munka, sok türelmet igényel. Ha egy karikával elkészültél, a következőt úgy kezd el, hogy a szálát felcsavaráskor fűzd át a kész karikán is. Ha elég türelmes vagy, előbb-utóbb elkészülsz egy karkötővel.

A Kecskemét Film videóajánlatából

Magyar népmagyar népmagyar népmagyar népmesék

AZ ÉGIG ÉRŐ KACOR KIRÁ

Az aranybárán

A kékfestőinas

A nagy sikerű Magyar népmesék sorozaton gyerekek sora nőtt fel. Most újabb hat rész készült el a Kecskemét-Film jóvoltából, melyekhez videokazettán is hozzájuthatsz. Az Albert tudja c. kazettasorozat népszerű ismeretterjesztő rajzfilmsorozat, mely játékosan ismerteti meg a természet csodáival.

A kazetták megrendelhetők a 312-2603, 312-3671 telefonszámon, vagy megtalálhatod a könyvesboltokban.

Hogyan működik a világ?

TÉRKÉPEK, KÉPEK, ADATOK ÉS JÁTÉKOK

ATHENAEUM 2000 KIADÓ

Hogyan működik a világ?

Térképek, képek, adatok és játékok – az **Athenaeum 2000 Kiadó** nagyszerű, játékosan ismeretterjesztő könyvet jelentetett meg, kimondottan gyerekek számára.

A könyv földrajzi társasjátékokat, 35 planiszféra-térképet, 120 grafikont és 100 színes rajzot tartalmaz, és remekül felhasználható mind a tanuláshoz, mind a szabadidő kellemes eltöltéséhez. Jó szívvel ajánljuk mindenkinek!

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	🌸	🌀	🌸	♥	★	🌀	♥	♥	🌸	🌀
2	🌀	♥	★	♥	🌀	♥	🌸	★	🌀	★
3	🌀	★	♥	🌸	♥	🌀	🌸	🌀	♥	🌸
4	♥	🌀	♥	🌀	🌸	★	🌀	♥	🌀	♥
5	🌸	🌸	★	♥	🌀	🌀	♥	🌸	★	🌀
6	🌀	♥	🌀	🌀	♥	🌀	★	♥	♥	🌀
7	★	🌀	🌸	★	🌸	♥	🌸	★	🌀	★
8	🌸	♥	★	🌀	🌸	★	★	🌀	♥	★
9	♥	🌀	🌀	♥	🌸	🌀	♥	🌸	🌸	♥
10	★	🌸	🌀	★	♥	♥	🌀	🌸	🌀	♥

Keress olyan tárgyakat, amelyeket minden oldalról más-más ábra határol! Mennyit találtál?

ZOO-LÓ-GIA

Fáradhatatlan fuvarosok

A lovak nem kifejezetten azok az állatok, amelyek az állatkertek kapcsán az emberek eszébe jutnak, hiszen ott jobbra idegen égtájakon honos vadállatokat, mondjuk tigriseket, elefántokat vagy majmokat szoktak tartani. Tény azonban, hogy a ló mindig fontos szerepet töltött be az emberiség életében, és ez alól bizony az állatkertek sem jelentenek kivételt.

A Budapesti Állatkert Fácánháza mellett kovácsoltvas oszlopocska található, afféle elefántfejet formázó kapóval a végén. Sokan észre sem veszik a Kert múltjának e sokat látott tanúját, aki észreveszi, az pedig többnyire nem tudja, mire is való. A mives kidolgozású vaspálca valójában egy pányvavas: valaha ehhez kötötték ki a lovaskocsi lovait.

A régi időben szinte minden szállítást, amit csak lehetett, lovaskocsival oldtak meg az Állatkert területén. Lóvontatta (vagy néha szamárhúzta) kocsival hordták a központi takarmánykonyhából az állatházakhoz kiszállítandó takarmányt, vagy a kokszt, amivel telente az állatházakat fűtötték, illetve bármi mást, amit szállítani kellett. A Kert történetének egyik

Csikos csikó

Zebrák nélkül valamirevaló állatkertet szinte el sem lehet képzelni!

Csilingelő pónilovak

A két shetlandi póni által húzott fogat közeledésére csen-gőszó figyelmeztet

legendás kocsisa, Hadfi Géza bácsi, akit a legrégebbi állatkerti dolgozók is inkább csak hírből ismerhettek, ha kellett, egész nap fuvarozott hűséges lovaival.

Olykor persze megesett, hogy a fuvarozás nem is volt olyan egyszerű. Az egyik régi elefántnak például szokásává vált, hogy az arra haladó kocsira és lovaira ormányából liter-szám zúdítsa rá a vizet. Ezért a lovak, ha csak teheték, elkerülték az elefántkifutó környékét. Ha azonban mégis arra vitt az útjuk, a lehető leggyorsabban végigvágta a „veszé-

lyes útszakaszon”, szinte tova-repítve a kocsit és rakományát.

Az idő múlásával a lovaskocsis fuvarozás kikopott az Állatkertből, és a lovak helyett emberalkotta gépek, motoros kisteherautók, majd elektromos járművek vették át a szolgálatot. Néhány esztendeje azon-

ban újra lovaskocsi hordja a takarmányt, sőt, a Parasztudvarban is naponta befogják az ott bemutatott kancát a kocsi elé. Valljuk be, az Állatkert útjaira sokkal jobban illenek a fuvaros lovacsák, mint egy berregő kisteherautó!

Egyébként régen nemcsak a Kerten belül, hanem Budapest útjain is lóval, lovaskocsival oldotta meg az Állatkert a szállításokat. A Kert születésekor persze ez szükségszerű is volt, hiszen az 1860-as években nem volt még teherautó, csak társzekerek. De a későbbi időkben is lovaskocsival intézte a kisebb szállításokat, beszerzé-

Két púp között

Időnként tevelésre is lehetőség nyílik az Állatkert kétpúpú tevéin

Ültél már lóháton?

**Az Állatkertben meg-
tapasztalhatod, mi-
lyen érzés nyeregben
lenni**

seket az Állatkert. Főtt is a feje Anghi professzornak, az egykori igazgatónak, amikor Budapest rendőrfőkapitánya negyvenöt évvel ezelőtt megtiltotta a lófogatú járművek nappali közlekedését a Főváros belterületén! Külön kérvényben kellett folyamodni a Rendőrséghez, hogy az Állatkert lovaskocsija részére adják meg a soronkívüli engedélyt.

A gyerekek kedvencei

Az állatkerti sétányokon persze nem csupán terhet fuvarozó lovaskocsikkal találkozhatunk, hanem olyanokkal is, amelyeken sétakocsikázásra van lehe-

tőség. A fagyos téli napokat kivéve szinte mindig körbejár a Kertben egy ilyen kocsi. Sokan megütköznek, hogy az emberekkel néha alaposan megterhelt járművet két aprócska póni húzza. Tudni kell azonban, hogy a hámba fogott lovacsókák éppen olyan fajta képviselői, amely híres szívósságáról és nagy erejéről. Hiszen nem egy példánynak bányalovak voltak az ősei, akiknek bizony nap-hosszat kellett húzniuk a szénrel teli csilléket. Apró testméretüket pedig annak köszönhetik, hogy a szűk és alacsony tárnákban a kistestű lovak alkalmasabbak voltak a munkára, mint nagyra nőtt testvéreik.

A kocsikázásnál talán még népszerűbb a gyerekek körében a lovaglás. Talán azért is, mert lóháton ülve mégiscsak közelebb kerülhet az ember az állathoz, mint a lovaskocsin utazva. Éppen ezért már a Második Világháború előtt is működött lovarda az Állatkertben a látogató gyerekek részére. A háború után 1975-ben létesült újra lovarda, amit akkor „Állatkerti Kísérleti Gyermeklovardának” hívtak. Az 1988-ig működő lovardába járó gyerekek azóta rég felnőttek már, de közülük még biztos sokan emlékeznek „Sámlira”, „Csipkére” és a többi régi pónilóra.

Ha állatkerti lovarda nincs is már, egy-egy kör erejéig per sze manapság is fel lehet ülni az Állatkert valamelyik pónilovára. A forgalmasabb napokon a Kert lovászhai a Főkapuval szemközt várják azokat a gyerekeket, akik egy kis időt lóháton szeretnének tölteni.

Egyéb háttérjóságok

A Budapesti Állatkertben nem a ló az egyetlen háttérállat. Lehet például tevegelni is. Nyolcvan évvel ezelőtt egy felnyergelt dromedár várta a tevegelni szándékozókat, ma pedig – ha szép az idő – a Teveház szomszédságában lehet kipróbálni, hogy mennyire is imbolyog a „sivatag hajója”. A lovaglás és a tevegelés mellett régen még elefánthátra is ülhettek a vállal-

Nagyfülű matróna

**Mamika már öreg,
de azért ne mondd
rá, hogy vén szamar!**

kozó szellemű látogatók, bár ez csak rövid ideig tartott az Állatkert történetében, hiszen nem minden elefánt olyan kezes és megbízható, hogy „elefántogolni” lehessen rajta.

Hamlet és más lófélék

Az Állatkert egykori lakói között nemcsak háttérjóságok, hanem igazi vadlók is akadtak. 1966-ban, a Kert századik születésnapjára ugyanis egy ázsiai vadló érkezett ajándékba a Prágai Állatkertből. Hamlet – így hívták – a Teveháznál kapott kifutót, és egész tekintélyes életkort ért meg: 1990-ig volt a Budapesti Állatkert lakója. Ráadásul Hamlet nem is a leg-hosszabb kort megért lófélé az Állatkertben: Mamika, az idős onager (vagyis perzsa félszamar) például már 29 éves. Rajta kívül a zebrák (ha úgy tetszik, „tigrislovak”) képviselik még a Kertben a vadonélő lóféléket. A vízilovakra ez már nem igaz, mert ők a valóságban inkább a sertésfélékkel állnak közeli rokonságban.

A huculok megmentése

A hucul ló a Kárpátok vidékének egyik különleges lófajtája. Eredetileg a hegyvidéken, a Tisza forrásvidékén élő hucul nép tenyészthette ki, minthogy azonban a fajta kialakulásának területe sokáig négy ország határvidéke volt, ezért a fajtát rajtuk, magyarokon kívül a lengyelek, a szlovákok, a románok, és az ukránok is „hazai” fajtának tekintik.

Valaha a magyarországi állomány tenyésztésének nagy hagyományai voltak, ám 1958-ra, amikor a Földművelésügyi Minisztérium egy 16 állatból álló huculménést ajándékozott a Fővárosi Állat- és Növénykertnek, nem is volt sokkal több példány az országban. Dr. Anghi Csaba, az Állatkert akkori igazgatója úgy gondolta, hogy mindenképpen érdemes lenne fenntartani ezt a fajtát Magyarországon, hiszen mellett, hogy szívóssága, munkabíró alkata, viszonylag kis mérete és a takarmánnyal szembeni igénytelensége számos állatkerti feladatra (fuvarozás, gyermekek lovagoltatása, bemutatás) különösen alkalmassá teszi, komoly zoológiai értéket is képvisel. A hucul ugyanis egy mára eltűnt vadló, a tarpán számos jellegzetességét mind a mai napig megőrizte.

Az Állatkert birtokába jutott 16 lóval tehát létrehozták a magyarországi hucul törzstenyészetet, amelynek fenntartása mind a mai napig a Kert feladata. Magában az Állatkertben természetesen csak egy-két állat – általában egy kanca a csikójával – kaphat helyet, a többiek elhelyezésére más szervezetekkel együttműködve van mód. Egykor a Kisállattenyésztési Kutatóintézet és a Gödöllői Erdőgazdaság volt az Állatkert segítségére, ma pedig az Aggteleki Nemzeti Park az együttműködő partner. A hucul ménes is ott található, Jósavó közelében.

LÓPÓTLÓK

Ha ló nincs, a szamár is jó – tartja a közmondás, de bizony előfordulhat olyan helyzet, amikor a csacsi jobb szolgálatot tesz, mint előkelő rokona. És van persze olyan tája is a világnak, ahol nem boldogul se ló, se szamár...

Derék szamarunk jól bírja a szomjúságot és a silány kosztal is beéri, de az igazi, hamisítatlan sivatagi karavánéletet nem biztos, hogy kibírná szegény füles. Még jó, hogy ott a teve, melyből, mint tudjuk, van

Soknevű szarvas

Az eurázsiai rénszarvast másképpen taránd- vagy iramszarvasnak is hívják, az amerikaiak pedig karibu a neve

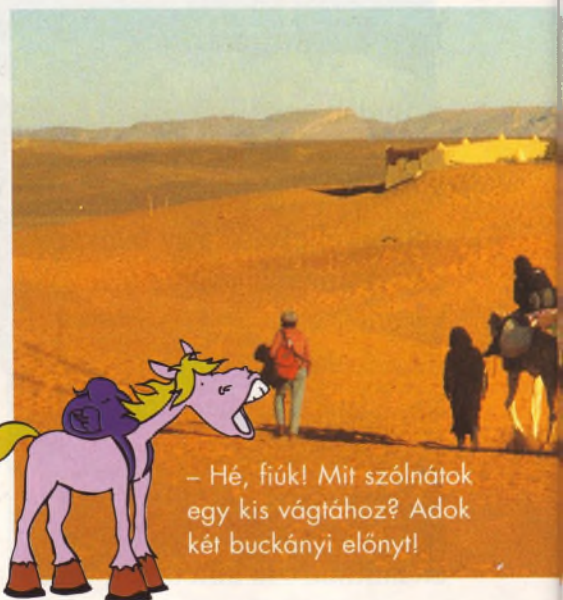
egy púpú és kétpúpú. Az előbbi Afrikában és Arábiában honos, Kis-Ázsiában pedig olykor együtt látható az ázsiai illetőségű, egy púppal többet viselő tevével.

Színhely: a Szahara

A sivatagos tájakon (és ez alatt nemcsak a homoksivatagot, hanem a kősvivatagot, agyagsivatagot, félsivatagot is kell érte-

A sivatag lova

és más különleges hátasok

– Hé, fiúk! Mit szólnátok egy kis vágtaához? Adok két buckányi előnyt!

ni) a teve a lovat és szamarat egyaránt helyettesíti. Lehet rajta lovagolni, árut cipeltetni vele. Az egy púpú teve könnyedebb testfelépítésű, mint kétpúpú rokona. Gyorsabb is nála: ha egyenesen tud haladni, napi 100-120 kilométert is megtesz a hőségben. Kitartása, igénytelensége és gyorsasága miatt a legtöbb észak-afrikai törzs többre becsüli a lónál, annak ellenére, hogy az egy púpú teve veszélyes tud lenni, sőt, gyakran csökönyös is. A fiatal példányoknak a húsát is megeszik, gyapja értékes, trágyájával pedig fűtenek.

Lehet egy púppal több?

A kétpúpú teve kevésbé agresszív és csökönyös, mint egy púpú rokona. Szintén felettebb igénytelen, olykor szúrós, sőt más állatok számára mérgező növényeket is megeszik. A kirgizok nemcsak teherhordásra

s csak a török uralom idején került újból nagyobb számban hozzánk e púpos teherhordó. A tevekaravánok több ezer kilométeres utakat is megtettek, a világ legkomorabb területein keresztül. Gondoljunk csak a Kínából Európába irányuló híres-hírhedt selyemútra!

de ezt csak azért tehetik meg, mert jóval kisebb termetűek és könnyebbek, mint az európai népek. A láma hosszú évezredekig Dél-Amerika legfontosabb haszonállata volt: húsát fogyasztották, zsírából fagygyút készítettek, trágyáját tüzelőnek használták.

41

Czeher György felvétele

A karaván halad

A sorban menetelő tevék az Ezeregyéjszaka világát idézik. Az egypúpú tevének a púpja tetején szokás ülni, a kétpúpúnak a púpjai között

és tevelésre használják, hanem igavonásra is. Gyakran fejt, és persze szőrét, bőrét és húsát is felhasználják. Történelmi források szerint a tatárjárás előtt Magyarországon is tartottak tevéket, ám később a teve eltűnt hazánk területéről,

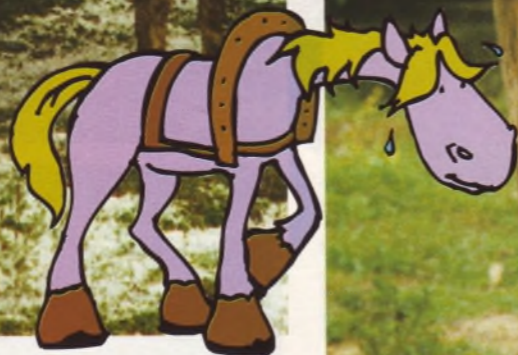
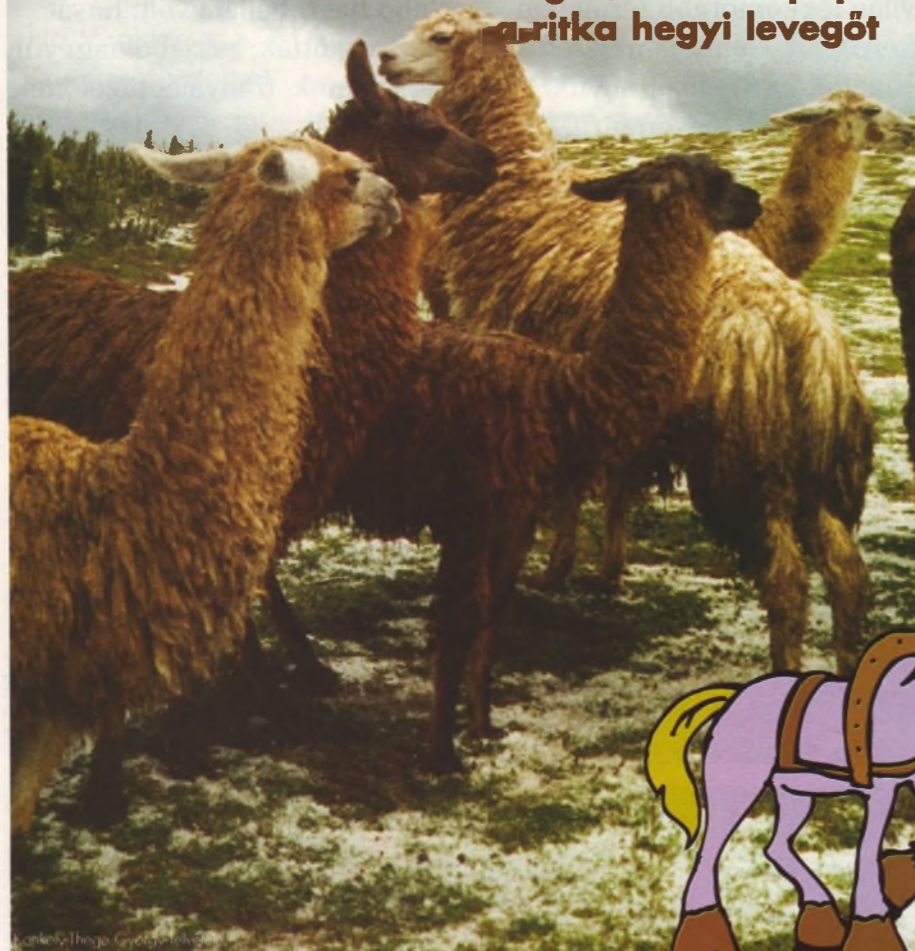
Az inka öröksége

Dél-Amerikában nélkülözhetetlen háts- és málhásállat a láma. De miért épp a láma? Nos azért, mert a dél-amerikai nagy civilizációk tündöklése idején nem élt ló a kontinensen. Haladni és terhet cipeltetni viszont kellett! Mi sem kézenfekvőbb, hogy megszelídítették a kontinens legnagyobb vadon élő tevéféléjét, a guanakót. Ennek már mintegy 4500 esztendeje. Kétezer méter felett, oxigénszegény környezetben 45 kilogrammnyi rakományt tud elcipelni. Mint említettem, az őslakosok lovagolnak is rajta,

Miért szívós a teve?

A teve egész testfelépítése a rideg sivatagi körülményekhez idomult. A közhiedelemmel ellentétben sem a testében, sem pedig a púpjában nem tárol vizet, csupán, ha a szükség úgy hozza, a púpjaiban felgyülemlt zsírt bontja le. Vizelete nagyon kevés, testhőmérséklete forró napokon akár nyolc fokot is emelkedhet. Nagy orrának belső felülete visszafogja a nedvességet, s nem engedi, hogy a léggzéssel víz távozzon szervezetéből. Szükség esetén izzadni is tud. Ha hosszú szomjazás után vízhez jut, egyszerre egy hordónyt is képes felhőpíteni.

A titok a vérben van:
A láma vörösvértest-
jeinek száma igen
magas, ezért bírja jól
a ritka hegyi levegőt

Két szarvas húzta, szán röpítette...

Az északi területek egy részén, például a tundrán vagy az örök jég birodalmában is hiába keresnénk a lovat. Helyette ott a rénszarvas, mint málhás-, ritkábban igás- és hátaállat. Persze hozzáteszem, hogy e szarvasfaj sem a testes európaiakra, hanem a kisebb termetű északi népekre „lett méretezve”. A rénszarvast jobbára

nagy, félvad csordákban tartják. Az északi területek legfontosabb háziállata: tejét megiszszák, és testének minden porcikáját felhasználják. Háziásításának kezdete nem ismert: valószínűleg mintegy 2500-3000 éve lett háziállat. Érdekes, hogy bár Észak-Amerikában is él, ott nem neveltek belőle háziállatot: az indiánok, eszkimók szánjait kutyák vontatták.

– Képes vagy az egész szekeret a hátadra venni?

Így készül a mozgó páholy

Az elefánttól a vadonélő állatok nem ijednek meg, ezért hátáról a turista olyasmit is megfigyelhet, amit gyalog nem láthatna

Óriások hátán

A legnagyobb lópótló nem más, mint az elefánt. Hatalmas erejét már az ókorban is kihasználta az ember: a karthágói hadvezér, Hannibál is elefántokkal kelt át az Alpokon, de nem indiaiakkal, mint azt korábban vélték, hanem afrikaiakkal. Ennek ellenére az afrikai elefánt nem vált tartósan az ember segítőtársává, ázsiai rokonát viszont a gépek megjelenése előtt használták teherszállításra, fakitermelésre, lovgalásra (egykor a maharadzsa vadászta a hátáról, leginkább tigrisre – ma pedig turisták fotóznak ugyanonnan). Persze az elefántról nem igazán beszélhetünk úgy, mint teljes mértékben háziállatot, hiszen nem nemesítették, és csak ritkán szaporították fogságban: jobbára a vadonból befogott példányokat állították az ember szolgálatába. Mára sajnos az ázsiai elefántok állománya felettébb megritkult, pedig egykor nagy szerephez jutott a délkelet-ázsiai és indiai népek hiedelemvilágában is.

Széna és szalma

Széna vagy szalma? Gyakran a felnőttek sem tudják, mi a különbség a kettő között. Ránézésre szinte semmi. Mivégre akkor a két elnevezés? Vagy mégsem egyformák?

A falusi emberek persze nagyon is jól tudják, mi a különbség, hiszen számukra mind a széna, mind a szalma a mindennapok részét képezi – legálábbis akkor bizonyosan, ha istálló is tartozik a házukhoz, benne lovakkal és egyéb jószágokkal. Azt mondják, egykor az újoncok egyik lá-

bára széna-, a másikra szalmacsomót kötöttek, s meneteléskor gyakorolták, s „bal–jobb” helyett „széna–szalmát” vezényelt az őrmester, mert hogy melyik a bal, és melyik a jobb, azt nem mindenki tudta, de a szénát és a szalmát nem tévesztette volna össze egyikük sem...

- De jól lehetne kukorékolni a kazal tetejéről!

Miből áll a lókoszt?

Csiribiri, zabszalma

A szalma nem más, mint a gabonafélék aratása és cséplése után megmaradó szár és némi levél, kalász, maradék mag. Ez a keverék a háziállatok szemében (és szájában) ízletes takarmány. Bár tápértéke nem túl nagy, mégis fontos kiegészítője

Szénaboglya, szalmakazal

A növények megszáritása nagyon fontos feladat. Ha nedvesen kerül a pajtába, könnyen megrohad, akkor pedig nem eszik meg az állatok, és kórba vész a verejtékes munka is. A kazalrakás ezért egyáltalán nem lebecsülendő munka. Úgy kell a szénát/szalmát felrakni, hogy az eső gyorsan lefolyjon a kazalról, és ne áztassa el a belsejét. Ugyanakkor arra is figyelni kell, hogy az egész kazal megfelelően szellőzzön, és egyenletesen száradjon ki. Manapság gépekkel rendezgetik a lekaszált szénát/szalmát, és gépekkel préselik bálákba. Van gép, amelyik kisebb téglákat készít, és van, amelyik hatalmas hengereket. Néha a hengerekre esőköpenyt is adnak, nehogy elázzanak.

lehet minden növényevő étrendjének. Legjobban a juhok kedvelik, de a tehenek is szívesen fogyasztják, és kisebb mennyiségben a lovak sem vetik meg. Az ősszel elvetett gabonák (búza, rozs) szalmáját őszi szalmának, a tavasszal vetettekét (például a zab vagy az árpa) tavaszi szalmának nevezik. Mivel alacsony a tápértéke, de jóízű és nagyon sok van belőle, az állatok hajlamosak „degeszre enni” magukat belőle. Ilyenkor hasuk rendszeresen felpuffad a hatalmas takarmánymennyiségtől. Ezt nevezik a népnyelv – és az állatorvos – szalmahasznak.

Mezőgazdasági lábgépek

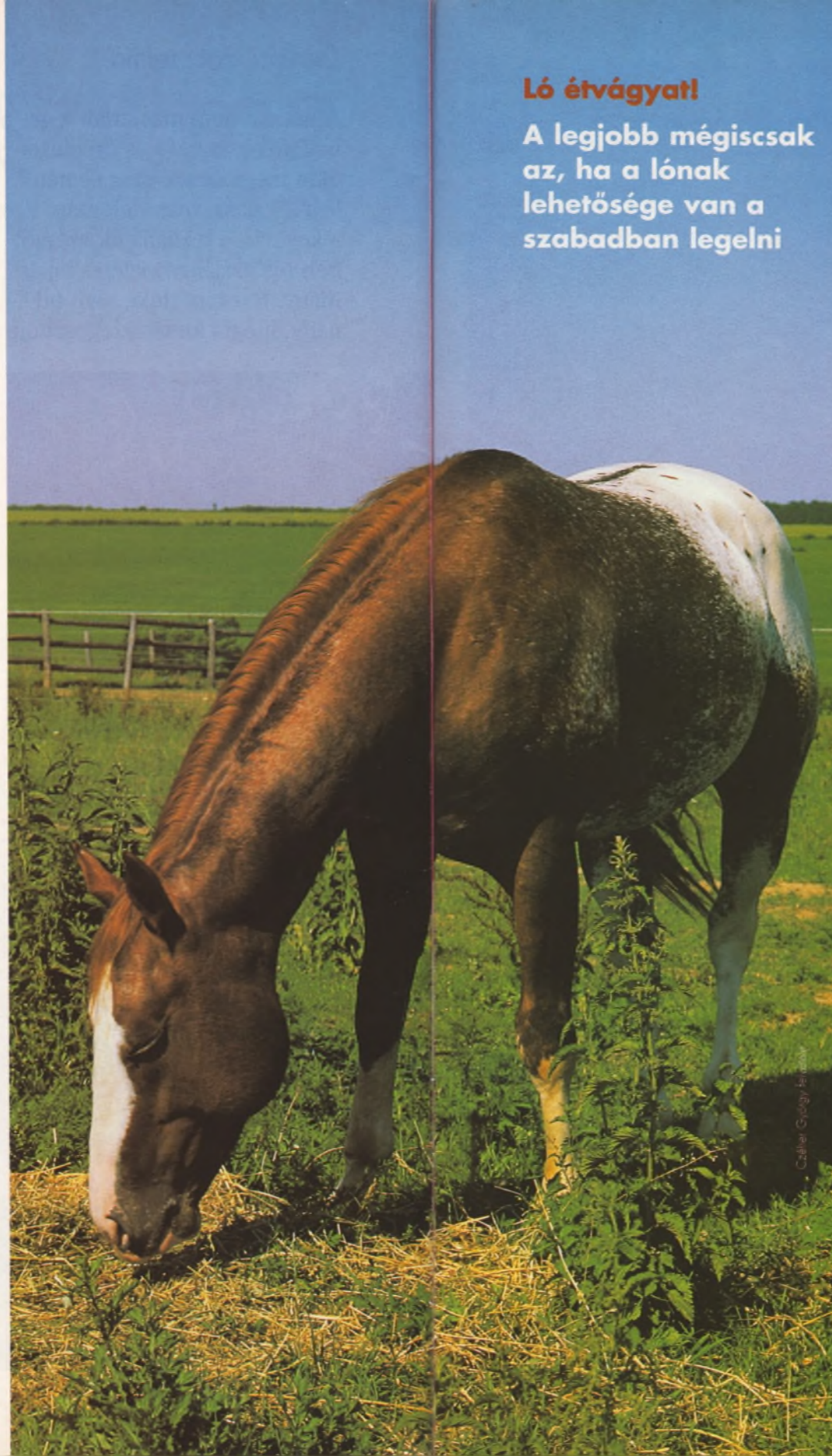
Gondoltál már arra, hogy a modern telepeken az állatok egész évben az istállóba zárva élnek? Ezért az embernek gépekkel kell lekaszálnia a réteket és az istállóba hordani a takarmányt, utána pedig gépekkel kell a keletkező trágyát kiszállítani a földekre, és ott szétteríteni. Pedig az állatok szívesen kimennének legelni, és akkor nem lenne szükség erre a sok odavissza szállításra!

Szalmazsák, szalmaszál, szalmaláng

Nemcsak eledelül szolgálhat a szalma. Ezzel szokás „megagyazni” az istállóban, vagyis az állatok alá alomként szétteríteni. A szalmát persze nemcsak az állatok értékelik nagyra. Fekvőhelyükön az emberek is használták szalmazsák formájában, és fűtöttek is vele. A rozszalmából a nádhoz hasonló zsúptetőt készítettek, de ebből van a szalmakalap, a szalmaszál, azaz a műanyag szívószál elődje, és a szalmakötél is. A szalmában lévő cellulózból papírt is elő lehet állítani.

Tű a szénakazalban

A széna a rétek kaszálásával nyert takarmányféleség, amelyet elsőr száritanak, majd összegyűjtenek. Az állatok elé gyakran csak télen kerül. Az első kaszálással nyert széna a legértékesebb (ez az anyaszéna). Csapadékosabb években a növények újra kihajtanak, ilyenkor még egyszer lehet kaszálni (ez a sarjúszéna). A vad

Ló étvágyatl

A legjobb mégiscsak az, ha a lónak lehetősége van a szabadban legelni

Mi az, hogy abrak?

A hagyományos módon, ridegen tartott ló egykor márciustól decemberig csak legelt, s csak télen kapott kiegészítésként némi száritott takarmányt. Az istállóban tartott ló azonban nem csak szénával-szalmával él. Főként a nehéz munkára fogott lónak van szüksége a nagy tápanyagtartalmú szemes takarmányra: az abrakra, ami leginkább zabból áll. Ezt nem a jászolból, hanem zsákvászonból készült zabostarisznyából ropogatja. Ezenkívül nagyon szívesen fogyasztja a takarmányrépát is.

földek szénája a réti széna vagy gyepszéna, a vetetteké a természetű növényfajtól függően például a lóhereszéna, a lucernaszéna vagy vegyes állomány esetén a csalamádé. Vadvirágos tisztásokon erdei szénát, nedves, sásos-nádas réteken savanyúszénát kaszálnak. A széna értékesebb táplálék, mint a szalma. Hagyományosan száritva, szénapajtában tárolták, manapság azonban egyre elterjedtebb az erjesztéses tartósítás. Ilyenkor a szénát úgy savanyítják, mint a káposztát. Az érett szenázs pedig az állatok – különösen a kérődzők – kedvelt csemegéje.

Szólásmondások szénával, szalmával

Szalmaláng-élet:

Olyan gyorsan elhal, mint a szalmaszálat emésztő tűz.

Keresi a tűt a szénakazalban:

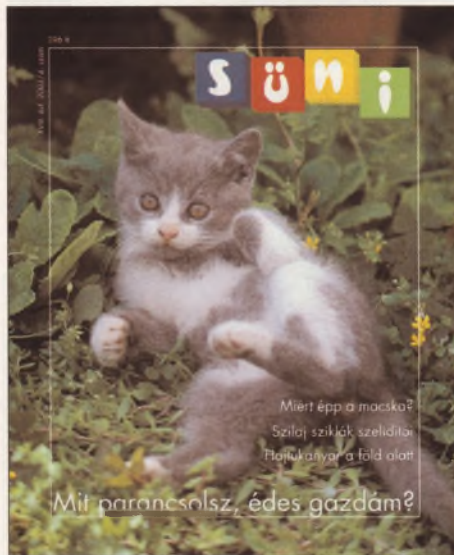
Aki látott már szénakazlat, tudja, hogy a tűt megtalálni benne majdnem lehetetlen.

Rosszul áll a szénája:

Nincs rendszeresen felrakva a szénakazlat, így az eső eláztathatja, azaz semmi jóra nem számíthat.

NEM HIÁNYZIK VALAMI?

Ha igen, segítünk! Szerkesztőségünkben korlátozott példányszámban még megrendelhetők lapunk korábbi számai, 200 Ft + postaköltség áron!

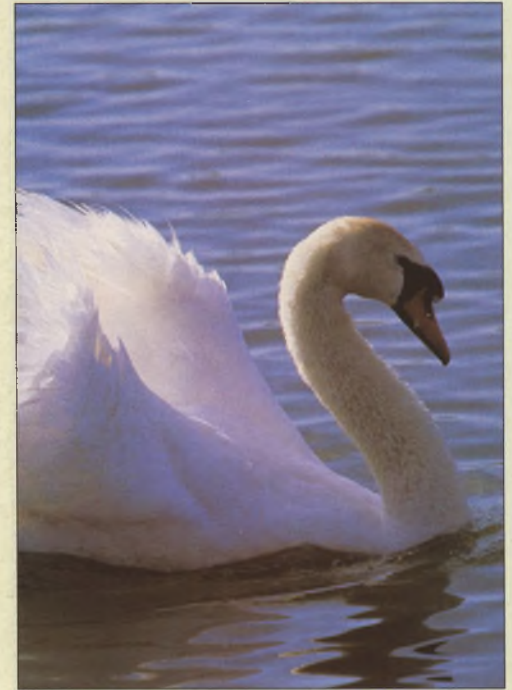

Címlapon: Csikó (Báder Gergely felvétele), poszteren: Kanca csikóval (Czéher György felvétele) hátlapon: Bütykös hattyú (Fuisz Tibor felvétele)

Következő számunk tartalmából

Az élet vize

Az élet vizéről sok mesében olvashatunk – milyen jó volna szerezni legalább egy cseppet belőle! Ez az a varázserejű nedű, amely a holtakat is életre kelti. A valóságban egy élőlénynek csak egy élete van, de számtalanszor láthattad már, miként sarjad új élet a látzólag kihalt, száraz földből egy kiadós zápor után. Testünk nagyobbik részét víz alkotja, s nélküle sivár, kihalt sivatag volna a Föld. Legyen bár vékonyka csermely, hömpölygő folyam vagy csillogó harmatcsepp: minden víz az élet vize.

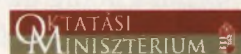
SÜNI
A Göncöl Alapítvány, a Fővárosi Állat- és Növénykert és a Süni Egyesület kéthavi folyóirata
XVIII. évfolyam 2004/1. szám

Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA

Kiadja a Göncöl Alapítvány (2600 Vác, Ilona u. 3.), az IUCN tagja

Felelős kiadó: Kiszél Vilmos, a Göncöl Alapítvány elnöke

Főszerkesztő: Mirtse Zsuzsa (mirtsezsuzsa@vadon.hu)

Szerkesztő-olvasószerkesztő: Mirtse Áron (mirtsearon@vadon.hu)

Tudományos szerkesztő: Kovács Zsolt (kovacszsolt@vadon.hu)

Művészeti vezető: Oláh Csaba

Nyomdai előkészítés: Duotone Repro Kft. • **Nyomda:** Offset és Játékkártya

Nyomda Rt. **Felelős vezető:** Gerhard Stocker, igazgató

Szerkesztőségi titkár: Órhegyi Attiláné

Terjesztés: Kovács Gyula (kg.pan@freemail.hu)

Nagyimihály Szilvia (sznagyimihaly@freemail.hu)

A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Vadász u. 29.

Levél cím: 1242 Budapest, Pf.: 455. Tel./fax: 302-5832 • **E-mail:** szerk@vadon.hu

A lap fő támogatói:

Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Nemzeti Kulturális Alapprogram, Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Oktatási Minisztérium

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt., a regionális részvénnytársaságok, a Budapesti Hírek Rt. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Levél- és Hírlap-üzletági Igazgatósága (LHI).

Belföldi előfizetés: Budapesten az LHI ügyfélszolgálati irodáinál, a hírlap-kézbesítőknél, a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, Orczy tér 1., levél cím: HELIR 1900 Budapest), vidéken a postáknál és a kézbesítőknél.

Külföldi előfizetés: a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, VIII. Orczy tér 1., levél cím: HELIR 1900 Budapest) ISSN: 1585-907x

Megjelent a VADON!

FOGSÁGBAN ÉS SZABADON

- Hópehely halálára
- Rend a hangzavarban
- Oroszlánok karácsonyra

Keresse az újságárusoknál!

Tudja Ön, mennyit jelent

1%?

A csimpánz és az ember genetikai állománya alig több, mint egy százalékban tér el egymástól, mégis e különbség képes volt megváltoztatni a világot. Ha úgy érzi, hogy ez a világ újabb változásra érett, és hisz abban, hogy a jövő gyermekeink kezében van, befizetett személyi jövedelemadója 1%-ával támogassa a Süni Egyesületet!

Adószámunk:

18630767-2-13

A Süni Egyesület idén is számít Önre. Adjon 1% esélyt – a többiről mi gondoskodunk!
Mindazon élőlények nevében, akik csak rajtunk keresztül szólhatnak,

KÖSZÖNJÜNK!

Következő számunkban:
Az élet vize

2004 1

9 771585 907008